

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ITALSKÉ NEOLOGISMY Z OBLASTI SPORTU

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Radimský, Ph.D.

Autor práce: Kristina Hamáčková

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 3

2014

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 15. dubna 2014

---

podpis

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Janu Radimskému, Ph.D. za jeho vstřícné a trpělivé vedení. Velký dík patří též mojí rodině za všestrannou podporu.

ANOTACE

Kristina Hamáčková

Italské neologismy z oblasti sportu

Předmětem této bakalářské práce je zkoumání neologismů z oblasti sportu v letech 1950 – 2014. Všeobecná část definuje samotný termín „neologismus“ a otvírá otázky spojené s neologií a slovní zásobou obecně. Shrnuje poznatky o obohacování jazyka a původu slov. Pojednává o specializované slovní zásobě ze sportu od počátků moderní koncepce sportu a o úloze sportovní žurnalistiky v Itálii. V kapitole o metodologii popisují zvolenou metodu excerptce materiálu z elektronických zdrojů. V druhé části je u každého slova ze studovaného souboru určen druh slovotvorby a uvedena morfologicko-lexikální analýza. Výpůjčkám v italštině je věnována samostatná kapitola. Příloha obsahuje kompletní přehled všech neologismů ze sportu ve studovaném souboru.

ANNOTATION

Kristina Hamáčková

Italské neologismy z oblasti sportu

Topic of this bachelor thesis was to research neologisms in the semantic field of sport from 1950 – 2014. Theoretical part defines the term „neologism“ and questions connected with linguistic discipline neology and vocabulary in general. It also summarizes knowledge about enrichment of language and etymology. The thesis deals with specialized sports vocabulary from the very beginning of modern concept of sport and with the role of sports journalism in Italy. In the part about methodology I describe the method how I excerpted the samples from electronic resources. In the next part there is morfological and lexical analysis at every neologism, which belongs to one type of word-formation. The last whole part is dedicated to loanwords in italian language. The appendix contains complete list of all sports neologisms in my corpora.

OBSAH

ÚVOD	4
1. NEOLOGISMUS	6
1.1 Definice	6
1.2 Otázky a cíle neologie	6
1.3 Jazykový stav a jazykový vývoj	7
1.4 Charakteristika sportovní slovní zásoby	8
1.5 Původ slov	9
2. SPORT	10
2.1 Etymologie slova „sport“	10
2.2 Moderní koncepce sportu	10
2.3 Organizace sportu v Itálii	10
2.3.1 Profesionální a amatérský sport	11
2.4 Země původu sportů excerpovaného materiálu	11
3. METODOLOGIE	14
3.1 Definice sportu	14
3.2 Sémantické vymezení věcné	14
3.3 Sémantické vymezení časové	15
3.4 Způsob excerpce	15
3.5 Datace	16
3.6 Vstup neologismu do slovníku	17
3.7 Ekvivalent	17
4. SLOVOTVORBA	19
4.1 Morfologická stavba slova	19
4.2 Klasifikace neologismů	19
4.3 Slovtvorba	20
4.3.1 Morfologické způsoby slovtvorby	20

4.3.2	Sémantické neologismy	23
5.	NOVÁ SLOVA ZE SPORTU	24
5.1	Klasifikace neologismů ve vzorku	24
5.2	Derivace	25
5.2.1	Analýza derivátů	26
5.3	Kompozice	27
5.3.1	Podrobná klasifikace kompozit.....	27
5.3.2	Kompozita.....	28
5.4	Juxtapozice	31
5.4.1	Analýza neologismů	31
5.5	Konverze	32
5.5.1	Analýza neologismů	32
5.6	Redukce.....	32
5.6.1	Analýza neologismů	33
5.7	Sémantické neologismy	33
5.7.1	Analýza neologismů	34
6.	VÝPŮJČKY.....	36
6.1	Adaptované a neadaptované výpůjčky.....	36
6.2	Kalky	36
6.3	Z kterých jazyků italština přejímá.....	36
6.4	Vzorek.....	37
6.4.1	Adaptované výpůjčky ve vzorku	38
6.4.2	Italské ekvivalenty	39
6.4.3	Cizojazyčný korpus webový.....	39
6.4.4	Tabulky s ekvivalenty a itWaC.....	40
6.4.5	Shrnutí dat.....	42
6.5	Přehled neadaptovaných výpůjček.....	42

ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
PŘÍLOHA	53
Seznam použitých zkratk	53
Přehled neologismů ze sportu	53

ÚVOD

Práce je rozdělena na dvě části, první dvě kapitoly obsahují všeobecné znalosti a teoretické poznatky o fenoménu neologie a sportu. Prolnutím těchto dvou témat vznikl ústřední motiv celé práce, a tím jsou nová slova v italské sportovní slovní zásobě. V druhé části zaměřené na jazykovědnou stránku tyto neologismy prakticky analyzuji po stránce lexikální a morfologické.

V první kapitole definuji s pomocí sekundární literatury pojem neologismu, etymologie, synchronního pohledu na zkoumaný soubor a velká část je věnována samotné slovní zásobě ze sportu v počátcích, kdy se moderní disciplíny začínaly v Itálii praktikovat.

V druhé kapitole o sportu je článek o nejdůležitější sportovní instituci v Itálii, bez které by nemohl fungovat ani profesionální, ani amatérský sport. Zde také uvádím seznam 49 sportovních disciplín s českým a italským názvem, z nichž se mi podařilo vyexcerpovat materiál do vzorku.

Zvolený postup excerpce a přípravu vzorku popisují ve třetí kapitole. V této kapitole také cituji Encyklopedii Treccani, která definuje sport jako „*činnost prováděnou za účelem rozvoje psychických i fyzických sil, atd.*“, a na definici sportu navazuji časovým i věcným vymezením sémantického pole sportu.

Druhá lingvistická část je zaměřena na etymologii neologismů, tzn. na všechny způsoby začlenění nového slova do běžné slovní zásoby. Kromě dalších dvou možností jde o slovotvorné procesy, prostřednictvím nichž se nová slova utvářejí. Ve čtvrté kapitole je uveden přehled 6 slovotvorných způsobů, které se týkají neologismů ve vzorku. Kapitulu zakončuje odstavec o sémantických neologismech, u kterých nejde o vznik nového tvaru slova, ale pouze o nový význam.

V páté kapitole jsou konečně všechny neologismy získané slovotvornými procesy analyzovány, to znamená, že jsou rozříděny do sedmi přehledných tabulek podle druhu slovotvorby a následně je každému neologismu věnován odstavec s lexikálně-morfologickou analýzou. Etymologie některých neologismů (zvláště n. na pomezí kompozice a víceslovných spojení, nebo sufixace a alterace) není vždy jasně čitelná a jejich klasifikace a určení záleží na lexikologických konvencích.

Poslední kapitola je věnována významnému tématu výpůjček, pro které je italský jazyk velmi otevřeným a bez nichž by se jeho uživatelé již neobešli. Z malého vzorku sportovních neologismů (58 výpůjček z angličtiny, francouzštiny a italského dialektu Ladinštiny) má méně než polovina pojmenovávaných věcí souběžně s cizím názvem i italský. Proto zde uvádím číselné údaje o výskytech výpůjček a jejich italských ekvivalentů ve webovém korpusu italštiny itWaC.

1. NEOLOGISMUS

Neologismy obohacují základní slovní zásobu každého živého jazyka a jsou odrazem neustálého vývoje společnosti a nově vzniklých skutečností, situací a všeho projeveného. Vždyť i dnes již zažitý termín „neologismus“ byl ve své době novým slovem. O jeho historii a původu se zmiňuje Encyklopedie Treccani následujícím popisem: „*Termín „neologismus“ (it. neologismo) přešel do Itálie z Francie a začal se používat kolem roku 1735 z řeckých prvků, které znamenají „nové slovo“. Přidáním sufixu –ismo se tento termín brzy začal používat pro toto nové slovo samotné. Italský kalk se objevil v italsko-francouzském slovníku autora Francesca D’Alberti di Villanuova.*“¹

1.1 Definice

Pojem „neologismus“ je cizí výraz pro „nové slovo“. F. Čermák vysvětluje ve své definici neologismus jako „*nevžitý, neustálený novotvar, nové slovo, popř. jeho nové užití nebo jiná nová jednotka v jazyce vzniklá, resp. vznikající, popř. do něj převzatá odjinud.*“²

V definici F. Čermáka se zastavím u přívlastku nevžitý, neustálený, který dále rozeberu. Hlavní otázkou u nevžitého novotvaru je doba, po kterou se nové slovo rozšiřuje mezi mluvčími a v momentě, kdy se poprvé neologismus objeví ve slovníku, již může být používán širokou veřejností a zároveň mít status neologismu. Z uvedené definice je patrná snaha definovat, co znamená „novost“ ve spojení se „slovem“. Je to doba, po kterou je každé slovo na svém počátku vnímáno jako nový prvek.

1.2 Otázky a cíle neologie

Tvorba nového slova se děje prostřednictvím slovtvorných procesů a jejich zkoumání je hlavním předmětem lingvistické disciplíny **neologie**. Fenomén neologie vyvolává další otázky než jen, jakým způsobem neologismy vznikly. Kdo vymýšlí tato nová slova, která se objeví ve slovnících? Jakými cestami se neologismy šířily v minulosti a jak dnes? Proč vznikají stále další nová slova? Neologie spadá do **nauky o slovní zásobě** – do **lexikologie**. J. Černý v učebnici lingvistiky vytyčuje dva hlavní cíle lexikologie: „(1) *zkoumá inventář jazykových znaků (výrazů, slov a slovních spojení), které má daný jazyk k dispozici; (2) popisuje teorii slovní zásoby, tj. její uspořádání, hierarchizaci,*

---

¹ Neologismi in Enciclopedia dell’Italiano. *Treccani: L’Enciclopedia italiana* [online]. 2010 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/neologismi_\(Enciclopedia_dell’Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/neologismi_(Enciclopedia_dell’Italiano)/)

² Čermák, F., *Jazyk a jazykověda*, Pražská imaginace, Praha, 1997, s. 265.

*kvantitativní vztahy, původ slov, poměr mezi slovy základními a odvozenými, formální prostředky a způsoby tvoření nových slov, využívání a vliv cizích slov na slovní zásobu mateřského jazyka apod.*³

1.3 Jazykový stav a jazykový vývoj

Neologismy jsou nová slova v daném období, vymezení tohoto období ovšem není zcela jednoznačné a může se lišit v závislosti na rychlosti vývoje jazyka a na dalších faktorech. K lepšímu pochopení této problematiky je třeba rozlišovat mezi diachronním a synchronním pohledem na jazyk.

Synchronní pohled zkoumá jazyk v určitém jeho stavu. Tento jazykový stav představuje dle Čermáka „*relativně delší okamžik existence jazyka, kdy je povaha systému (relativně) stálá*“⁴, obdobně de Saussure definuje jazykový stav jako „*delší nebo kratší časový úsek, během kterého dochází k minimálnímu množství změn. Může trvat deset let, generaci, století, ba více.*“⁵

Přesnější vymezení jazykového stavu však naráží na nepřekonatelné obtíže, zejména vzhledem ke skutečnosti, že jazyk se vyvíjí neustále. Námítku, že jazyk neustále vykazuje stopy minulosti a zřetelné kolísání v řadě momentů je v této souvislosti vhodné chápat „*jako konstatování zcela přirozené povahy systému: i když je vždy v zásadě v rovnovážném stavu, je vždy zároveň i trochu rozkolísaný a jakoby v okrajích „roztřepený“*, protože se neustále vyvíjí (i synchronně tedy existují v jazyce např. zároveň archaismy a neologismy, a to nejen ve slovníku).“⁶

Právě již výše uvedená definice v kapitole 1.1. Definice, která charakterizovala neologismus jako „*nevžitý, neustálený novotvar, nové slovo, popř. jeho nové užití nebo jiná nová jednotka v jazyce vzniklá, resp. vznikající, popř. do něj převzatá odjinud*“⁷ odrážela **synchronní** pohled na problematiku.

Podle výše napsaného vysvětlení synchronního pohledu lze uvést tvrzení, že jazykový stav specializované slovní zásoby ze sportu nevykazuje žádné morfologické změny a rozdíl mezi nejstaršími a nejnovějšími neologismy ve zkoumaném období mezi lety 1950 – 2014. Proto lze tvrdit, že soubor zkoumám ze synchronního pohledu jako jeden

---

³ Černý, J., *Úvod do studia jazyka*, 2. vydání, Olomouc, Rubico, 2008, s. 147.

⁴ Čermák F., *Jazyk a jazykověda*, Pražská imaginace, Praha, 1997, s. 107.

⁵ Saussure F. de, *Kurs obecné lingvistiky*, Academia, Praha, 1996, s. 128.

⁶ Čermák F., *Jazyk a jazykověda*, Pražská imaginace, Praha, 1997, s. 107.

⁷ Tamtéž, s. 265.

celek současné slovní zásoby a nejde o žádné porovnávání se slovními zásobami dostupnými lidem dříve v minulosti.

Diachronní přístup badatelů jazyka ozřejmuje F. Čermák slovy: „*Naproti tomu celá historie, vývoj jazyka jakožto úhrn všech mnoha různých stavů (které však nelze směřovat do jediného), je diachronií jazyka. Protože jde o kontinuální časovou dimenzi, je z našeho dnešního hlediska diachronií, byť zatím jen potenciální, i budoucnost, budoucí stavy a vývoj jazyka.*“⁸

1.4 Charakteristika sportovní slovní zásoby

O této specializované slovní zásobě a samotném odvětví sportu a jejich vzájemné provázanosti souhrnně pojednává D. Proietti v Encyklopedii Treccani pod heslem *Lingua dello sport*.⁹ Použiji zde jeho charakteristiku sportovní slovní zásoby s menšími úpravami a navážu vysvětlením, co vedlo k charakterizování této slovní zásoby jako specializovaného jazyka.

Jazyk sportu (it. *Linguaggio sportivo*) se odvíjí od terminologie jednotlivých sportovních disciplín a zahrnuje odborné termíny, kterými označujeme sportovní náčiní, výstroj, pohyby a jiné). V dalších úrovních tohoto jazyka používáme obecné výrazy, s nimiž se lze běžně setkat při komentování sportovních akcí, nebo v hovoru mezi sportovci, když popisují svůj výkon. Při svém výkladu používají odborné termíny i právě tyto obecné výrazy jako např. v hokeji slovo „pásmo“, v basketbale „koš“ a ve fotbale „brána“. Tyto slova jsou součástí frází: „hra v útočném pásmu“, „dát koš“, „výkop od brány“ a spolu se všemi dalšími frazémy ze sportu patří do slovní zásoby zájmových skupin, která vyžaduje pro věcné porozumění alespoň minimální míru znalostí o dané sportovní disciplíně. Do této skupiny patří i slangové výrazy.

Sportovní slovní zásoba se začlenila mezi další specifické slovní zásoby z jiných oborů na podkladě sportovní žurnalistiky. Jazyk sportovní žurnalistiky se odlišoval odbornou terminologií a zejména strohým stylem. Sportovní novináři byli hlavními šířiteli a původci nových slov. Protože zpočátku byly dostupné jen překlady pravidel sportovních disciplín z anglických a francouzských originálů, přejímaly se cizí výrazy ve velké míře

---

⁸ Čermák F., *Jazyk a jazykověda*, Pražská imaginace, Praha, 1997, s. 107

⁹ *Lingua dello sport* in Enciclopedia dell'Italiano. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. 2011 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

a italské názvy se ujímaly jako kalky se zpožděním. Objevily se i hlasy odpůrců takového masivního vlivu angličtiny a francouzštiny, které tvrdili, že: „*testy o sportu v novinových člancích nemůže čtenář pochopit bez znalosti angličtiny a francouzštiny.*“¹⁰

Sportovní noviny se začaly objevovat v druhé půlce 19. století a šířily se zatím pouze v malém množství výtisků pro nadšence amatéry. Jako první sportovní noviny vydávané v Itálii tištěné v malých nákladech D. Proietti uvádí milánské týdeníky „*Lo sport*“ (vydával se dva roky od r. 1865 do r. 1867, Milano), nebo „*Giornale illustrato dello sport italiano*“ (1876 – 1883, Milano). Sportovní noviny vydávané ve větším rozsahu s širším okruhem čtenářů se začaly vydávat r. 1896 také v Miláně, jmenovaly se „*Gazzetta dello sport*“. Tištěné noviny více přiblížily veřejnosti sportovní slovní zásobu odborných termínů z angličtiny a francouzštiny v psané podobě a díky tomu si je Italové mohli osvojit a adaptovat jejich graficko-fonetickou podobu.

1.5 Původ slov

Původem slov se zabývá **etymologie**. Tato nauka se snaží odhalovat, jak probíhal vývoj jednotlivých slov až do jejich podoby, ve které bylo slovo začleněno do současné slovní zásoby (např. italštiny). Otázky po původu slov se týkají pátrání po výchozím jazyce a původních významech.

Přehled o složení slovní zásoby italštiny nalezneme v Mluvnici italštiny od S. Hamplové, která uvádí tradiční 4 možnosti. (1) **slova zděděná** přešla přímo z lidové latiny do italštiny ústním podáním. (2) **slova knižní** se dostala do již existujícího italského jazyka přímo z latiny a řečtiny v nějakém historickém období, kdy se používala latina jako jazyk vzdělanců. (3) **novotvary** (neologismy) jsou slova utvořená z **existujících** slov, a která prošla procesy slovtvorby. (4) **výpůjčkami** se nazývají slova z cizích jazyků, která přešla do italštiny díky geografickému, kulturnímu, politickému, nebo obchodnímu styku s jinými národy a jazykovými menšinami.¹¹

---

¹⁰ Lingua dello sport in Enciclopedia dell'Italiano. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. 2011 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

¹¹ Hamplová, S., *Mluvnice italštiny*. LEDA, Voznice, 2004, s. 370.

2. SPORT

2.1 Etymologie slova „sport“

Tento univerzální výraz, kterému rozumí mnoho národů i bez překládání, má zajímavou historii a kořeny. Cituji italský text z webové stránky Lionského hnutí: „*Termín sport má své kořeny v latinském slově „Deportare“, které také může znamenat mimo jiné „vycházet ven ze dveří“.* To znamenalo vycházet ven z prostředí města a věnovat se sportování. Z termínu *deportare* se odvozuje španělské slovo „*deportar*“ a francouzské „*desporter*“ (to znamená zábava). Tento poslední tvar přešel do angličtiny ve 14. století v podobě „*disport*“ a následně v 16. století se zkrátil na dnešní tvar „*sport*“.“¹²

2.2 Moderní koncepce sportu

Moderní koncepce sportu znamenala přechod od provozování sportovních aktivit ve dnech náboženských svátků za účelem zábavy a obveselení obyvatelstva k pojetí sportu jako přístupu k psychickému i fyzickému zdraví jednotlivců. Moderní sport charakterizuje rozčlenění do samostatných sportovních disciplín s pravidly, které daný sport vymezují, a každá sportovní disciplína má svou vlastní organizaci pro zajištění fungování soutěží. Takové moderní disciplíny jako fotbal, boxování, cyklistika, tenis přicházely z Anglie a v druhé půlce 19. století amatérští sportovci v Itálii zakládali první oficiální kluby. Tak např. fotbalová asociace byla založena v Itálii v r. 1898 pod anglickým názvem *Federazione Italiana Football*. Až po jedenácti letech se změnil název federace, kdy místo neadaptované formy cizího názvu pro fotbal se definitivně ujalo pojmenování *calcio* (*Federazione Italiana Giuoco Calcio*).¹³

2.3 Organizace sportu v Itálii

Nejvyšším orgánem ve sportu v současnosti je v Itálii národní olympijský výbor CONI (*Comitato Olimpico Nazionale Italiano*). Je o něm napsáno v Encyklopedii Treccani pod

---

¹²Piccola storia dello sport. *THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF LIONS CLUBS* [online]. [2007] [cit. 2013-10-17]. Dostupné z:

http://www.108ib3.it/attivita/commitati/sportive/Piccola_Storia_dello_Sport.pdf

¹³Lingua dello sport in Enciclopedia dell'Italiano. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. 2011 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

heslem *CONI*¹⁴ a na italské wikipedii¹⁵. Olympijský výbor byl založen roku 1914 s cílem zajistit italským sportovcům dobré podmínky pro sportovní přípravu, následnou reprezentaci Itálie na sportovních utkáních, šampionátech a Olympijských hrách. Hlavním úkolem výboru CONI je samotná realizace těchto sportovních setkání. Po právní úpravě v r. 2004 se národní výbor CONI přetransformoval do Konfederace sportovních federací a asociací přidružených disciplín. Tato národní organizace registruje 45 národních sportovních federací a 21 přidružených disciplín (r. 2014). K federacím a asociacím je přihlášeno okolo 65 tisíc sportovních klubů a počet registrovaných členů dohromady ve všech klubech čítá 8 milionů sportovců. Národní výbor CONI je v kompetenci Ministerstva pro kulturní bohatství a turismus (*Ministero per i beni e le attività culturali e del Turismo*).

2.3.1 Profesionální a amatérský sport

Sportovní instituce CONI také stanovila kritéria pro profesionální sportovce. Status profesionálního sportovce mohou mít pouze členové sportovních klubů registrovaných u 6 národních sportovních federací (fotbal, motocyklový sport, cyklistika, box, golf a basketbal). Všechny ostatní sportovní disciplíny kromě šesti výše jmenovaných jsou považovány za amatérský sport a to i v případě, že by amatérští sportovci vydělávali sportovní činností vysoké částky¹⁶.

2.4 Země původu sportů excerptovaného materiálu

Bohužel není k dispozici na internetu ucelený seznam všech existujících sportů, které se provozují v Itálii, mohou jich být desítky nebo dokonce stovky.

Do vzorku jsem zařadila náhodným výběrem neologismy ze 49 sportů a pouze 2 sporty mají původ v Itálii. Sport se stal mezinárodním kulturním bohatstvím a provozování jednotlivých sportů není omezeno pouze na zemi, kde je autoři „vymysleli“.

---

¹⁴ CONI. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.treccani.it/enciclopedia/coni/>

¹⁵ Comitato Olimpico Nazionale Italiano. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Comitato_Olimpico_Nazionale_Italiano

¹⁶ Il professionismo sportivo. *101PROFESSIONISTI.it* [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.101professionisti.it/101/public/approfondimento/359/il-professionismo-sportivo.aspx>

Nejvíce sportů pochází ze Spojených států amerických, ve vzorku je jich 25. Sportů původem z Evropy, Asie a Jižní Ameriky je dohromady ve vzorku 21. Poslední nezařazenou sportovní aktivitou je běhání obecně.

Tabulka 1. Původ sportů podle zemí

původ	český název sportu	italský název
americké sporty	Cheerleading	Cheerleading
	Volejbal	Pallavolo, volley
	Beach tennis	Beach tennis
	Cyklokros	Ciclocross
	Stolní fotbal	Footbalino, calcio-balilla
	Windsurfing	Windsurf (ing)
	Go-kart	Go-kart
	Aerobik	Aerobica
	Paintball	Paintball
	Potápění s přístrojem	Immersione subacquea, Diving
	Frisbee	Frisbee
	BMX	BMX
	Footbag (Hacky Sack)	Footbag
	Snowkiting	Snowkiting
	Snowboarding	Snowboardig
	Skateboarding	Skateboarding
	Bodybuilding	Bodybuilding
	Mountain bike (MTB)	Mountain bike
	Rafting	Rafting
	Canyoning	Canyoning, Torrentismo
	Stand Up Paddle Surfing (SUPS)	SUPS
	Surfing	Surf (ing)
	Basketbal	Pallacanestro, Basket
	Pump track	Pump track
disciplíny Cross country, Enduro	Crooss country, Enduro	

původ	český název sportu	italský název
Asie, Evropa, Jižní Amerika	Malá kopaná	Calcio a 5
	Capoeira	Capoeira
	Orientační běh	Corsa orientamento, orienteering
	Twirling (mažoretkový sport)	Twirling
	Floorbal	Floorball, Unihockey
	Sleddog	Sleddog
	Sportovní kiting (pouštění draků)	Aquilonismo
	Schovávaná	Nascondino
	paragliding	Parapendio
	Parkour	Parkour
	Bouldering	Bouldering, sassismo
	Kickbike	Kickbike, monopattino
	Jumping (pomůcka Mini trampolína)	Mini trampolino
	Skialpinismus	Scialpinismo
	Gymnastika	Ginnastica
	biatlon	Biathlon, Biatlone
	Golf	Golf
	Horseball	Horseball
	Fotbal	Calcio
	Motocross	Motocross
Americký fotbal	Football americano	
Itálie	Hitball	Míčový sport, který vznikl v Turíně v r. 1978 (Torino)
	ciaspolada	Běh na sněžnicích (neologismus z Dolomit)

3. METODOLOGIE

Metodologie se týká 3 hlavních úkolů: 1) vyhledání neologismů 2) popisu a rozboru neologismů podle způsobu slovo tvorby, určení morfologické kategorie, jejich datování a přiřazení českého ekvivalentu 3) porovnání četnosti výskytů u dvojic výpůjčka a italský ekvivalent ve webovém korpusu italštiny itWac.

3.1 Definice sportu

Sport obecně definuje italská encyklopedie Treccani jako „*činnost prováděnou za účelem rozvíjení fyzických i psychických sil, nebo jako soubor pohybových aktivit a organizovaných setkání, kde účastníci mezi sebou soupeří v této aktivitě podle pravidel stanovených svou zaštiťující organizací. Účel sportování je v soutěžení a poměrování výkonů na závodech, nebo jen pro osobní potěšení a využití volného času na soutěžích na amatérské úrovni.*¹⁷

Určující charakteristiky sportu: pohyb, organizovaná závodní činnost a nezáleží na tom, zda na profesionální nebo amatérské úrovni, vznik sportovních oddílů a klubů pro sportovce, prostřednictvím nichž se na sportovní soutěže mohou sportovci přihlašovat.

3.2 Sémantické vymezení věcné

Vyhledávání neologismů v sémantickém poli sportu jednoduše znamená excerpce textů o jednotlivých sportovních disciplínách, zejména ze skupiny organizovaných sportů a okrajově z nezávodních a rekreačních sportů. Aby byl vzorek neologismů pestrý, zařadila jsem tyto skupiny sportů: extrémní sporty, individuální sporty (běh, kolo, moto), míčové hry, vodní sporty, kolektivní sporty, sporty se zvířaty, umělecké sporty (gymnastika, mažoretkový sport), fitness a kulturistika, street sporty (nezávodní parkour v prostředí měst) a zábavní sporty (stolní fotbálek, kiting – pouštění draků). Dále jsem detailněji rozčlenila sémantické pole na 5 podskupin. (1) názvy sportů; (2) předměty, sem patří názvy sportovních pomůcek a základního vybavení; (3) označení osob čili organizátorů, trenérů, závodníků, jednotlivých typů hráčů ve sportovním poli a sportovců daného

---

¹⁷ Sport nell'enciclopedia Treccani. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.treccani.it/enciclopedia/sport/>

sportu; (4) názvy sportovních míst, sportovišť a pojmenování pro přesně určené části hřiště, názvy abstraktních prostorů; (5) sportovní výrazy a slang. Neologismy tvoří z 95% substantiva a doplňují je adjektiva a 1 sloveso. Zastoupení slovních druhů není záměrné, ani předem určené, prováděla jsem náhodný výběr.

3.3 Sémantické vymezení časové

Dolní časovou hranici pro zařazení neologismu do vzorku jsem stanovila rokem 1950 a „nejmladší“ neologismus, který jsem vyhledala, vznikl v roce 2008. Volba letopočtu 1950 se neváže k žádné konkrétní sportovní události, ale koresponduje s koncem fašistického období, kdy byl sport a zejména sportovní žurnalistika využívány jako kanál propagandy a to také mělo dopad na slovní zásobu, ze které se snažil režim vymýtit anglické výrazy a nahrazovat je italskými termíny.¹⁸

Důležitým milníkem vzhledem k velkému počtu výpůjček z angličtiny v italském lexiku může být uzákonění povinné výuky anglického jazyka v základních školách v Itálii v r. 2004.¹⁹ Jednání o zavedení výuky angličtiny do základních škol probíhala dlouhých 27 let, první pokusy začaly v r. 1987.

3.4 Způsob excerpcce

Do vyhledávače Google.cz jsem zadávala různé kombinace klíčových slov, která obsahovala obecné výrazy s tématy sport, jazyk, nový, Itálie, nebo jsem rovnou zadala název konkrétního sportu ve slovním spojení. Příklady: *head coach neologismo, nuovi sport, nuove parole sport, mentalità sportiva, gergo sportivo, terminologia snowboarding, novità sport con la palla attrezzatura, cosa è bisogno per equitazione, free diving italia, base di dati neologismi, sport dalla a alla z, sport estremi*, atd. Čím konkrétnější hesla jsem do vyhledávače zadala, tím bohatší byly nalezené stránky.

Vybírala jsem webové stránky s komerčním zaměřením i stránky sportovních asociací a federací. Vycházela jsem z **předpokladu**, že se neologismy budou vyskytovat na stránkách, které mi vyhledávač nabídne po zadání klíčového slovního spojení „**nuovi sport**“, a to se také potvrdilo. Na webové stránce s komerčním obsahem

---

¹⁸ Lingua dello sport in Enciclopedia dell'Italiano. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. 2011 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-dello-sport_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

¹⁹ Rok, kdy vstoupil v platnost zákon o povinné výuce anglického jazyka na základních školách. Insegnamento della lingua inglese... *Orizzontescuola.it* [online]. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.orizzontescuola.it/news/insegnamento-della-lingua-inglese-nella-scuola-primaria>

www.benessere.com je neustále doplňovaný seznam více než 40 nových sportů a ke každému sportu článek o historii, pravidlech, vybavení. Vyjma jednoho sportu se jedná o anglické názvy sportů, po jazykové stránce o neadaptované výpůjčky z angličtiny, ze kterých jsem vybrala pouze několik málo názvů, aby zbyl ve vzorku také prostor pro slova italského původu. Dále tento seznam sportů posloužil jako vodítko k dalším novým výrazům v článcích o sportech, které jsem nezahrnula do podskupiny „*názvy sportů*“ a také jako inspirace k vyhledávání na jiných webových stránkách. Stručně bych shrnula popis „získávání“ neologismů tak, že jsem je získala **pročítáním** stránek se sportovní tematikou a k těmto stránkám jsem se dostala po zadání vhodného klíčového slova do vyhledávače.

3.5 Datace

Prvním údajem, kterým jsem se zabývala, byla datace neboli určení prvního doloženého výskytu neologismu. Pro tento účel jsem zvolila primárním pramenem datací výkladový slovník lo Zingarelli 2011 v elektronické verzi na DVD-ROMu. Velké výkladové slovníky již obsahují ke každému slovníkovému heslu údaj o prvním doloženém výskytu, u nových slov z 20. a 21. století se uvádí rok, postupně dále do minulosti se uvádí století. Uvedená data např. u názvů sportů jsou totožná v některých případech s rokem založení sportovní federace/asociace, mnohdy se rok založení federace/asociace převzatý z oficiálních stránek v sekci historie liší od uvedeného data ve výkladovém slovníku zhruba do rozdílu 10 ti let.

Způsob určení, ve kterém roce byl poprvé neologismus použit, se odvíjel dvěma cestami. U neologismů 20. století je ve výkladovém slovníku vždy uveden rok prvního doloženého výskytu. Tímto datem jsem se řídila a jako časovou hranici pro zařazení neologismu do vzorku jsem brala rok 1950. Do vzorku jsem zařadila i ty neologismy, které **ve slovníku nebyly uvedeny** a jejich dataci jsem dohledávala z článků o historii, nebo ještě lépe u sportovních předmětů jsem dohledala rok uvedení na trh. U sémantických neologismů, kde podoba napsaného slova zůstává stejná a novým se stává pouze jiné použití slova než dosud, je určení prvního výskytu s přesností na desetiletí, ve kterém se objevil nový výrobek, profese, nová činnost nebo prostor, kde se nová činnost provozuje. **Zobecnění** tohoto odstavce zní: v případě neologismu ve slovníku s uvedeným rokem prvního doloženého výskytu již autoři tuto práci provedli, dataci jsem převzala.

V druhém případě jsem postupovala od pátrání po historii „oné skutečnosti“, která prakticky vzniká před utvořením jejího pojmenování, tedy vznikem slova. Zavedený lingvistický výraz pro jakoukoli skutečnost zní „označované“ (francouzsky „signifié“). Tuto problematiku prokázání novosti shrnuje také Radimský slovy: „Vzhledem k povaze jazykového znaku se teoreticky nabízí možnost přibližně určit dobu vzniku určitého neologismu, známe-li dobu vzniku označovaného (signifié).“²⁰ Citace v originále pokračuje příkladem ze světa informatiky, nápodobně jsem postupovala u označovaných ve sportu. Např. sémantický neologismus ze snowboardingu *tavola* (česky snowboard) je uveden ve výkladovém slovníku pouze pro základní význam slova *tavola* (význam *stůl*). Víme, že počátky snowboardingu v Itálii spadají do doby asi před 30 lety (po roce 1980). Proto datace, kdy došlo k rozšíření na význam označující snowboard, bude jen přibližné.

3.6 Vstup neologismu do slovníku

Jakým způsobem se může dostat neologismus do prestižního výkladového slovníku? Existují zdroje, které jsou otevřené pro všechny mluvčí, kteří chtějí upozornit na nové slovo. Pro takové připravila jazyková akademie italských lingvistů *Accademia della Crusca* formulář na své domovské stránce v záložce *parole nuove*²¹. Redakce prověří každé slovo a nejčastěji užívané výrazy se objeví v případných přehledech neologismů. Dalším pomocným zdrojem podobného typu, kde přispívá (lépe řečeno přispívala) do seznamu neologismů ze všech lidských činností včetně sportu široká veřejnost, je slovník neologismů *ALCI (Annali del lessico contemporaneo italiano z let 1993 - 1996)*²². Připravil jej ke zveřejnění profesor Univerzity v Padově Michele A. Cortelazzo.

3.7 Ekvivalent

Nejzajímavějším údajem pro využití neologismu například v překladu je český ekvivalent, tím rozumím **významově rovnocennou lexikální jednotku** v domácím jazyce. Výborným zdrojem jsou samotní sportovci, kteří znají správný ekvivalent z praxe, aniž by ho složitě museli dohledávat ve sportovní terminologii, nebo v kontextu na českých webových stránkách (na stránkách cílového jazyka). Pracné dohledávání spojené s nejistotou, zda už se opravdu jedná o kýžený ekvivalent, je často nezbytné. Nalezení

---

²⁰ RADIMSKÝ, J., *Italské a vybrané francouzské neologismy z oblasti nových médií*, Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2003, s. 16.

²¹ Formulář dostupný na <http://www.accademiadellacrusca.it/it/lingua-italiana/parole-nuove/segnala-nuove-parole>

²² *Alci: Neologismi 1993-1996* [online]. 1997 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.maldura.unipd.it/alci/>

správného ekvivalentu může být i dílo náhody, jako např. u neologismu *gollonzo* (výklad slova: směšný, náhodný gól ve fotbale), kdy při pročítání českých webových stránek k jinému n. jsem zahlédla slovo *haluzák* a takto jsem přiřadila již existující přesně „padnoucí“ ekvivalent k významu italského *gollonzo*.

4. SLOVOTVORBA

4.1 Morfologická stavba slova

Lexikální jednotky se skládají z **morfémů**, např. slovo *preoccupantemente* (česky znepokojivě) se skládá ze čtyř morfémů. Jsou to tedy nejmenší části slov, které nesou **význam**, buď **lexikální** (věcný) nebo **gramatický** (samostatně nenesou věcný význam, spojuje se s lexikálními morfémy). Základu slova se říká **kořen**, je nositelem základního lexikálního významu. Totožná s kořenem nebo větší než kořen je část slova, která se **nemění** ani při flexi ohebných druhů, ani při odvozování, a nazývá se **kmen**. Větší kmen znamená, že ke kořenu byl přidán sufix (přípona), nebo prefix (předpona), nebo obojí zároveň.

Obr. č. 1. Rozbor morfémů slova *preoccupantemente* (znepokojivě)

<i>pre-</i>	prefix, tento konkrétní mění lexikální význam kořene
<i>-occup-</i>	kořen slova, nositel lexikálního významu
<i>-ante-</i>	sufix, <i>-ante</i> pro substantiva – názvy osob, označení zaměstnání; <i>-ante</i> je původem ze slovesného přičestí přítomného, a proto označuje i adjektiva, jako v tomto slově, získali jsme adjektivum <i>znepokojující</i>
<i>-mente</i>	sufix příslovčí, který se připojuje k adjektivům ženského rodu. Získali jsme příslovce <i>znepokojivě</i> .

Při popisu slovotvorby se používají pojmenování **báze** a **afix** pro slovotvorné morfémy. **Báze** je označení pro základ slova (kořen, kmen) a **afix** označuje souhrnně sufixy a prefixy.

Na slově *pre/occup/ante/mente* je vidět vícečetná derivace, kde základ slova tvoří kořen **occup**, přidáním sufixu *-ante* jsme dostali **neměnný** kmen *occupante*. K tomuto kmeni se přidal prefix *pre-* a dostali jsme *preoccupante*, to je opět **neměnný** kmen pro další derivaci a přidání sufixu *-mente*.

4.2 Klasifikace neologismů

Jednotlivé neologismy se liší formálně v morfologické stavbě a po grafické stránce. Po grafické stránce existují slova **jednoslovná** a **víceslovná**, proto je výstižnější nematoucí lingvistický pojem *lexikální jednotka*. Pokud jde o morfologickou stavbu slova a zkoumání jeho menších částí (*morfémů*), potom lze klasifikovat dvě skupiny lexikálních

jednotek, slova **jednoduchá**, která neprošla procesy derivace a kompozice na rozdíl od morfologicky komplexních slov **konstruovaných**. Tím se dostávám k hlavní problematice a jádru neologie, k disciplíně **slovotvorby** a určování způsobu vzniku slov.

4.3 Slovtvorba

Zkoumáním a analýzou hotových slov (rezultátů) lingvisté určili slovtvorné procesy podle jednotlivých charakteristik každého procesu a formulovali obecné zákonitosti a pravidla slovtvorby. Tato pravidla se dají odvodit z faktorů, které již popsal F. Čermák v učebnici lingvistiky. Faktory, které rozhodují o způsobu slovtvorby, se vážou na vnitřní stavbu slova. Rozhoduje počet zapojených kořenů, místo slovtvorného morfému (*afixu*), způsob (syntagmatický či paradigmatický), typ komponentů u složených slov, jejich pozice a pořadí ve slově, druh vztahu mezi komponenty a slovní druh báze, ze které se vychází.²³

V Encyklopedii Treccani pod heslem *Formazione delle parole* je uvedeno 6 hlavních morfologických způsobů slovtvorby u jednoslovných lexikálních jednotek.²⁴ Lexikum daného jazyka se obohacuje nejen **morfologickými procesy**, ale také díky **lexikalizaci syntagmat**. Tím se rozumí, že ustálené víceslovné pojmenování nebo věta se stane lexikální jednotkou a začlení se do slovní zásoby.

K neologismům se počítají i stávající slova, u kterých se „tvorba“ týká pouze významové stránky slova, jde o **sémantické neologismy**.

4.3.1 Morfologické způsoby slovtvorby

4.3.1.1 Derivace

Je jeden ze dvou nejčastějších procesů tvoření slov. Hotové slovo (*derivát*) vzniká přidáním *afixu* (to je slovtvorný morfém) k existujícímu slovu. Tři konkrétní formy afixu se jmenují podle jejich umístění ve slově: **prefixy** (předpony) se přidávají na začátek báze, **suffixy** (přípony) se přidávají na konec báze. Řidčeji se v některých jazycích vyskytují slova s **infixy**, které se vkládají dovnitř slova a mohou rozbořit bázi (např. italský infix -isc- vkládaný při flexi sloves na *-ire*). Derivací vznikají slova **konstruovaná** a podtypy derivace jsou **sufixace**, **prefixace**, **parasyntéza** a **alterace**. U sufixace se rozlišují dva druhy sufixů podle jejich funkce, prvním je skupina

---

²³ Čermák, F., *Jazyk a jazykověda*, Pražská imaginace, Praha, 1997, s. 197.

²⁴ *Formazione delle parole* in Enciclopedia dell'Italiano. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. 2010 [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/formazione-delle-parole_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/formazione-delle-parole_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

mutačních sufixů. Ty mění význam báze při zachování stejného slovního druhu. Do druhé skupiny patří **sufixy modifikační**, viz **alterace**.

Příklad ze sportu: *aquilonismo* (česky pouštění draka) → báze: *aquilone* + sufix *-ismo*. Slovo *aquilone* (česky drak - hračka) je také konstruované. V Encyklopedii Treccani v sekci *Otázky a odpovědi* se neznámý tazatel ptá, zda jde o derivát ze slova *aquila* (česky orel) i přesto, že význam slova *aquila* je diametrálně odlišný od významu *aquilone*, se sufixem *-one*. Odpověď zní, že záleží na **lexikografických konvencích**. Autoři Encyklopedie Treccani klasifikují způsob slovo tvorby jako *alteraci* (je to typ sufixace). K fenoménu *alterace* zařazují i ty odvozené neologismy, které získali úplně jiný význam, a liší se od významu základového slova (báze). Naopak autoři slovníku Grande dizionario dell'uso řadí toto slovo jednoduše k procesu *derivace*.²⁵

4.3.1.2 Alterace

Je typ sufixace, alteračním sufixům se říká **modifikační**. Funkce **modifikačních sufixů**: u nově utvořeného slova je zachován stejný slovní druh a přidáním sufixu se vyjadřuje expresivita kvalitativní i kvantitativní. Vznikají slova zveličená, zdrobnělá, hanlivá, lichotná. Procesem alterace vznikají expresivní slova významově podřazená (hyponyma).

Otázkou je, podle kterého typu derivace (sufixace nebo alterace?) jsou odvozeny neologismy, které mají modifikační sufix a dochází u nich k významovému posunu a vzniklé slovo označuje bez expresivity jiný předmět, děj, atd. Základové slovo (báze) nese odlišný význam než odvozený neologismus. Tři neologismy s modifikačním sufixem a s odlišným významem jsem zařadila pod alteraci v souladu s Encyklopedií Treccani, viz dva odstavce výše v **derivaci** (doplním stranu a číslo kap.)

4.3.1.3 Kompozice

Je druhý nejčastější způsob a výsledkem je kompozitum, tedy jeden lexém složený ze dvou jednoduchých lexémů. Tyto lexémy mohou být všechny plnovýznamové slovní druhy. Kompozita se řadí mezi slova **konstruovaná**. Výsledné slovo může být **substantivum, adjektivum, sloveso a příslovce**. Klasifikace kompozit podle S. Hamplové je přehledná, a proto ji zde použiji a přiřadím ekvivalentní názvy, pod kterými

---

²⁵ Domande e risposte: Grammatica. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. [cit. 2014-03-26].

Dostupné z:

http://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/domande_e_risposte/grammatica/grammatica_305.html

jsou typy kompozice také známy.²⁶ Hamplová rozlišuje kompozita **lidového původu** a **knižního původu**.

Kompozita knižního původu (používanější výraz zní *neoklasická kompozice*) se tvoří z latinských a řeckých slov, které mají podobnou funkci jako předpony a přípony. Nejde o derivaci, ale o skládání nepravých předpon (**prefixoidů**) a nepravých přípon (**suffixoidů**) s bází. Existují všechny typy kombinací: a) kompozita z obou prvků řeckých, b) z obou prvků latinských, c) z jednoho prvku latinského a jednoho řeckého, d) z jednoho prvku italského a jednoho řeckého nebo latinského. Kompozita tvořená prefixoidy a suffixoidy (souhrnně *konfixy*) jsou typická pro odborné termíny z vědních oborů a techniky, medicíny, filmu, a dalších typů specifické slovní zásoby.

Proces kompozice zahrnuje i tvorbu víceslovných kompozit složených z více lexikálních morfémů. Jde o tzv. **syntagmatickou kompozici**. Syntagmatická kompozita (jiný název zní *polyrematická slova*) jsou brány jako lexikální jednotky a tvoří je oddělená slova, která vykazují různé stupně soudržnosti. Výrazy označující jeden předmět (např. *mini trampolino*) jsou tvořeny dvěma slovy a ta musí být v textu vždy u sebe. Často dochází u polyrematických slov procesem *univerbizace* ke sjednocení do jednoslovného lexému. Běžná jsou i syntagmatická kompozita, kde spojení mezi dvěma slovy vyplňuje grafické znaménko. Příklad ze sportu: *calciomercato* (význam: aukce fotbalistů) → 2 báze: *calcio* (fotbal) + *mercato* (trh), obě báze jsou substantiva a výsledné slovo také.

4.3.1.4 Juxtapozice

Je to také proces skládání, juxtapozicí vznikají dvouslovná spojení → dvou substantiv, nebo substantiva a adjektiva. Rozdíl mezi syntagmatickou kompozicí a juxtapozicí je ten, že u juxtapozice chybí spojovací prvek (předložka, spojka). Příklad ze sportu: *muta stagna* (význam: druh potápěčského obleku) → 2 složky: *muta* (oblek) + *stagna* (**femininum** těsnící, nepropustná), první složka je substantivum, druhá složka je adjektivum a výsledné slovo substantivum. Převedení do množného čísla se řídí vztahem mezi složkami. Množné č. → *mute stagne*.

Vztah mezi složkami → KOORDINAČNÍ: do množného čísla se převádějí obě složky. Příklad: *studente lavoratore*, pracující student → *studenti lavoratori*.

---

²⁶ Hamplová, S., *Mluvnice italštiny*, LEDA, Voznice, 2004, s. 388 - 394.

→ SUBORDINAČNÍ: jedna složka (může být substantivum i adjektivum) rozvíjí druhou složku a do množného čísla se převádí pouze jedna složka, ta rozvíjená. Příklad: *la famiglia tipo*, typická rodina → *le famiglie tipo*.

4.3.1.5 Konverze

Je proces, ve kterém slovo přejde z jednoho slovního druhu do jiného slovního druhu bez přidávání afixů, kmen slova právě zůstává stejný, změní se koncovka. Příklady: **V** *trasportare*, přepravovat, převézt, dopravit (z latinského slova *transportare* složeného z *trans* + *portare*) → konverzí se změnil slovní druh na **S** *trasporto*, přeprava, doprava.

4.3.1.6 Redukce

Je proces zkracování slova. Příliš dlouhé slovo se zkrátí na první slabiky či slabiku. Další typy zkracování jsou umělé procesy: vytváření zkratk z počátečních písmen víceslovného názvu (it. název pro tento typ redukce zní *sigle*) a směšování počátečních slabik ze dvou slov (it. název *parole macedonie*). Příklad zkratky: FIAT je z počátečních písmen *Fabbrica Italiana Automobilistica Torino*

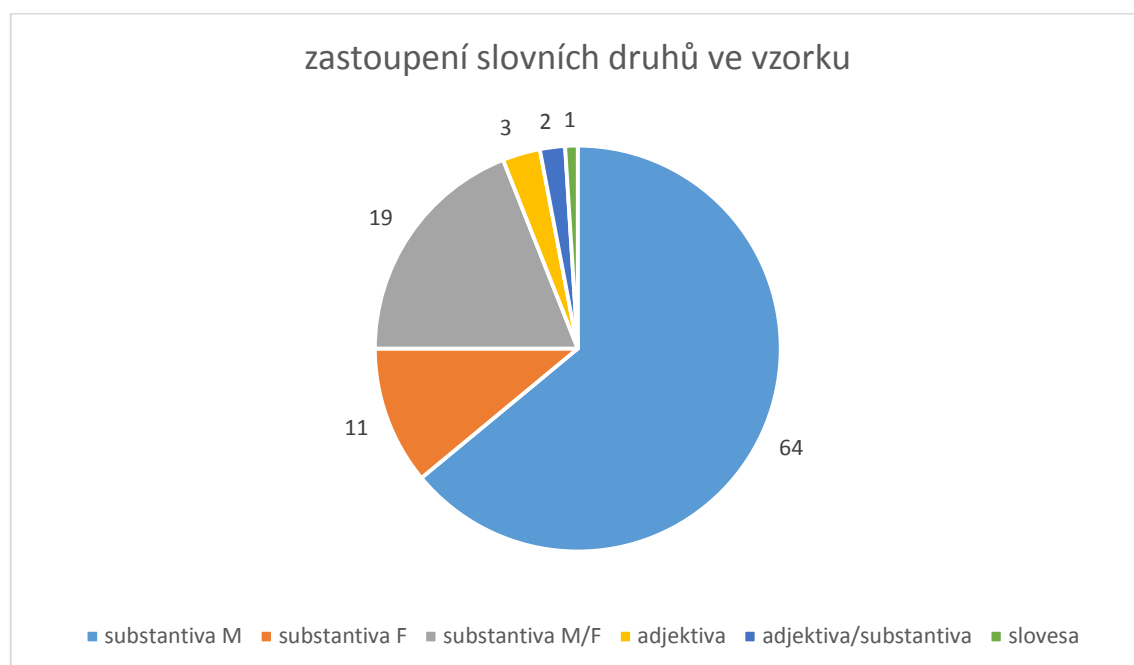
4.3.2 Sémantické neologismy

U sémantických neologismů nevznikají žádné nové tvary slov, změna je po stránce obsahové, formální stránka lexikální jednotky zůstává stejná. Ke každé lexikální jednotce patří minimálně jeden **ucelený význam** (věcný, nebo gramatický). Počet významů jednoho slova může být teoreticky neomezený a k již existujícím výrazům se přiřazují nové pojmy – to se nazývá **polysémie** (mnohoznačnost), významy spolu souvisí na základě podobnosti a stejné etymologie. Nebo se odlišné významy náhodně střetnou a mají jeden společný výraz, ten se řadí do procesu **homonymie** a na rozdíl od polysémních n. nemívají **homonyma** stejnou etymologii. Bohatá slovní zásoba (obecně u jazyků) se rozděluje do specifických slovních zásob podle druhu lidské činnosti. Proto se zavedl lingvistický termín *sémantické pole*, ten označuje různě obsáhlý soubor slov, které patří k jednomu pojmu.

5. NOVÁ SLOVA ZE SPORTU

5.1 Klasifikace neologismů ve vzorku

Vzorek obsahuje 100 neologismů z oblasti sportu a podle **morfologického hlediska** jsou zastoupeny nejvíce substantiva mužského rodu (65%), substantiv ženského rodu (11%) je méně, než substantiv, u kterých se rod řídí přirozeným rodem, tedy substantiva mužského i ženského rodu (20%). Na vzorku se zcela minimálně podílejí další dva slovní druhy: adjektiva (3%) a jedno sloveso (1%). 2 neologismy náležejí ke dvěma slovními druhům zároveň: *palestrato* (s.m., f./ adj.) a *fuoripista* (s.m./ adj.).

Podle **etymologického hlediska** jednoznačně převládají neadaptované výpůjčky (54%), dále následují novotvary utvořené slovotvornými procesy: kompozicí (16%), derivací (12%), redukcí (6%), juxta pozicí (3%), konverzí (2%) a vzorek doplňují sémantické neologismy (3%) a adaptované výpůjčky (4%).

Sémantické pole sportu jsem rozčlenila na dalších 5 podskupin: 1) názvy sportů, 2) předměty, 3) osoby, 4) označení míst, 5) sportovní výrazy.

5.2 Derivace

Ve vzorku je 12 neologismů ze sportu získaných derivací: 1) sufixací: 9 n. **Sémantické podskupiny:** 2 názvy sportů: *Aquilonismo*; *Kartismo*; 3 označení osoby: *Capoeirista*, *Crosscountrysta*, *Omologatore*; 1 předmět: *tappetatura*; 3 sportovní výrazy: *cassanata*, *palestrato*, *styloso*.

2) alterací: 3 n. Z toho je 1 název sportu: *Footbalino*; 1 předmět: *secchiello*; 1 sportovní výraz: *gollonzo*.

Neologismus	Druh derivace	Slovní druh	Datace Z-11	Druh derivátu
Aquilonismo	Sufixace	s.m.	Ne	Konkrétní název sportu
Capoeirista	Sufixace	s.m.	Ne	Činitelské jm.
Cassanata	Sufixace	s.f.	Ne. 2008	Jméno děje
Crosscountrysta	Sufixace	s.m.	Ne. Cross-country 1911	Činitelské jm.
Kartismo	Sufixace	s.m.	1963	Konkrétní název sportu
Omologatore	Sufixace	s.m.	Ne	Činitelské jméno
Palestrato	Sufixace	Agg i s.m., s.f.	1989	Pejorativum
Styloso	Sufixace	Agg.	Ne	Sufix pro adjektiva
tappetatura	Sufixace	s.f.	Ne	Jméno děje
Footbalino	Alterace	s.m.	Ne	Deminutivum
gollonzo	Alterace	s.m.	1992	Pejorativum
Secchiello	Alterace	s.m.	Ne	Deminutivum

5.2.1 Analýza derivátů

S = substantivum, **A** = adjektivum, **V** = verbum (sloveso)

sufixace

Aquilonismo → báze: **S** aquilone (drak - hračka) + sufix: ismo = **S**. *Aquilone* → báze: **S** aquila (orel) + sufix: one = **S**. Výklad neologismu: sport, při kterém se pouští létající draci.

Capoeirista → báze: **S** Capoeira (vlastní jméno) + sufix: ista = **S**, činitelské jméno. Výklad neologismu: tanečník brazilského původně bojového umění.

Cassanata → báze: Cassano (vlastní jméno, příjmení fotbalisty) + sufix: ata (označuje akci typickou pro bázi) = **S**, jméno děje. Výklad neologismu: problémové chování, vyvolávání hádek a střetů s protihráči na hřišti i v zákulisí. V českém jazyce by obdobné chování problémového hráče Šumáka asi znělo: a po několikáté **šumákovině** došla sudímu trpělivost.

Příklad z italského webu: itWaC: „*Una bella Roma nel primo tempo noc un Cassano in gran spolvero (prende una traversa). Poi, per l'ennesima „cassanata“, si fa espellere facendo restare la sua squadra in 10.*“²⁷

Crosscountrysta → báze: **S** Cross-country (neadaptovaná výpůjčka z Aj, terénní závod na horských kolech) + sufix: ista (místo měkkého *i*, které odpadlo, se zachovala anglická koncovka) = **S**, činitelské jméno. Výklad neologismu: druh závodníka, který jezdí závody na horském kole typu crosscountry. Vyskytují se také varianty s celým sufixem *crosscountrista* a dvouslovné varianty *cross countrista* a s grafickým znaménkem *cross-countrysta*.

Kartismo → báze: **S** go-kart (neadaptovaná výpůjčka z Aj, motokára) + sufix: ismo = **S**. Výklad neologismu: motokárový sport.

Omologatore → báze: **V** omologare (schvalovat, ... kvalitu podle stanovené normy) + sufix: tore = **S**, činitelské jméno. Výklad neologismu: *omologatore impianti* autorita, pověřený kontrolor závodního prostoru pro orientační běh.

---

²⁷ korpus itWaC, Baroni, M., Bernardini, S., Ferraresi, A., Zanchetta, E.: *itWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z <http://www.korpus.cz>

Palestrato → báze: **S** palestra (tělocvična) + sufix: ato = **A, S**. Výklad neologismu: adjektivum i substantivum označují ironicky muže i ženy, kteří tráví mnoho času v tělocvičně za účelem vypracování co nejkrásnějšího těla a zejména mohutných svalů. Český překlad adjektiva: namakaný, vysportovaný, vypracovaný, substantiva: namakanec.

Styloso → báze: **S** style (neadaptovaná výpůjčka z Aj, styl) + sufix: oso = **A**. Výklad neologismu: povedený, čistě provedený, řečeno o tricích ve snowboardingu.

Tappetatura → báze: **S** tappetto (koberec) + sufix: tura = **S**, hromadný název. Výklad neologismu: dopadová plocha pro sportovní gymnastky.

Alterace

Footbalino → báze: **S** football (neadaptovaná výpůjčka z Aj) + sufix: ino = **S**. Výklad neologismu: stolní fotbal, regionální varianta v oblasti italského Švýcarska (Ticino) k italskému národnímu názvu *calcio ballila*.

Gollonzo → báze: **S** gol (adaptovaná výpůjčka z Aj. *goal*, gól) + sufix: onzo, zkrácený sufix onzolo = **S**. Výklad neologismu: směšný, náhodný gól, vstřelený zvláštním způsobem.

Secchiello → báze: **S** secchio (kbelík) + sufix: ello = **S**. Výklad neologismu: slangový výraz pro jisticí pomůcku pro horolezce. Překlad: ATC, kyblík. Tuto horolezeckou pomůcku začala vyrábět firma *Black Diamond* (Velká Británie) r. 1957.

5.3 Kompozice

5.3.1 Podrobná klasifikace kompozit

Uvádím zde klasifikaci podle často citované dvojice lingvistů (S. Scalise, Antonietta Bisetto) z publikace P. Štichauera.²⁸

(1) Je možné změnit pořadí bází bez změny významu, oba významy jsou na stejné úrovni → KOORDINAČNÍ KOMPOZITA

(2) Není možné změnit pořadí bází, báze patří buď k odlišným slovním druhům, nebo ke stejnému druhu, a potom báze nepatří do stejné sémantické skupiny (mají odlišné významy) → SUBORDINAČNÍ KOMPOZITA

---

²⁸ Štichauer, P., *Tvoření slov v současné italštině*. Karolinum, Praha, 2007, s. 77-82.

(3) Jedna z bází je vždy substantivum a druhá báze jej rozvíjí jako přívlastek → ATRIBUTIVNÍ KOMPOZITA

Rod podstatných jmen složených

K určení rodu podstatných jmen složených píše S. Hamplová v Mluvnici italštiny následující vysvětlení. U životných substantiv se rod řídí přirozeným rodem (*il portalettere* listonoš, *la portalettere* listonoška). U neživotných substantiv jsou dvě možnosti přiřazení rodu podle → **druhé báze**: substantivum + substantivum, adjektivum + substantivum → **první báze**: substantivum + adjektivum, sloveso + substantivum, sloveso + sloveso.²⁹

5.3.2 Kompozita

Vzorek sportovních neologismů obsahuje 16 kompozit. **Sémantické podskupiny**: 4 názvy sportů: *biathlon*, *calcio a 5*, *calcio-ballila*, *hitball*, *parapendio*; 5 označení míst: *calciomercato*, *crossdromo*, *fuoripista*, *metacampo*, *roccodomo*; 5 předmětů: *calze running*, *para-ginocchia*, *porta pallone*, *scarpe con grip*, *mini trampolino*; 1 označení osoby: *gattista delle nevi*.

Neologismus	Druh kompozice	Slovní druh	Datace Z-11
Biathlon	subordinační	s.m.	1977
Calcio a 5	Víceslovné pojmenování	s.m.	Ano, heslo <i>calcio</i>
Calcio-balilla	Víceslovné pojmenování	s.m.	1959
Calciomercato	Subordinační	s.m.	1972
Calze running	Víceslovné pojmenování	s.f. plurál	ne
Crossdromo	Koordinační	s.m.	1983
Fuoripista	Subordinační	s.m./agg.	1982
Gattista delle nevi	Víceslovné pojmenování	s.m.	ne
Hitball	Subordinační	s.m.	Ne (1978)
Metacampo	Subordinační	s.m.	Ne
Mini trampolino	Neoklasická komp.	s.m.	Ne
Para-ginocchia	Subordinační	s.m. plurál	Ne

²⁹ Hamplová, S., *Mluvnice italštiny*, LEDA, Voznice, 2004, s. 62-63.

Neologismus	Druh kompozice	Slovní druh	Datace Z-11
Parapendio	Subordinační	s.m.	1986
Porta pallone/i	Víceslovné pojmenování	s.m.	ne
Roccodomo	Koordinační	s.m.	Ne
Scarpe con grip	Víceslovné pojmenování	s.f. plurál	ne

5.3.2.1 Analýza kompozit

S = substantivum (podstatné jméno), **A** = adjektivum (přídavné jméno), **V** = verbum (sloveso), **ADV** = adverbium (příslovce), **N** = numerale (číslovka), **PREP** = předložka

Biathlon → báze: bi- (zkráceno z latinského slova *bis*, která označuje počet dva, dvě části) + báze: t(h)lon (z řečtiny, běh) = **S**. Výklad neologismu: zimní sportovní disciplína, při které se kombinuje běh na lyžích a střelba.

Calcio a 5 → složka: **S** calcio (fotbal) + složka: **PREP** + **N** a 5 (a = předložka „v“, číslovka *cinque*) = **S** (kopaná v pěti). Výklad neologismu: oficiální název sportu, dvě fotbalová družstva po pěti hráčích, **česky**: malá kopaná. Synonyma: *calcetto*, *calcio a cinque*.

Calcio-balilla → báze: **S** calcio (fotbal) + báze: **S** balilla (označující zmenšeninu) = **S**. Výklad neologismu: stolní fotbal. Synonymum: *footbalino*.

Calciomercato → báze: **S** calcio (fotbal) + báze: **S** mercato (trh) = **S**. Výklad neologismu: aukce fotbalistů, setkání trenérů, hráčů a sponzorů, při kterých se jedná o přestupech fotbalových hráčů a za jakou cenu.

Calze running → báze: **S** calze (ponožky) + báze: **S**, **A** running (anglická výpůjčka, běh, běhání, běžecký) = **S**. Výklad neologismu: běžecké ponožky.

Crossdromo → báze: **S** cross (přespolní běh, běh/jízda terénem) + báze: dromo (z řečtiny dromos, běh, dráha) = **S**. Výklad neologismu: závodní dráha pro motokros

Fuoripista → báze: **ADV** fuori (venku) + báze: **S** pista (sjezdovka) = **S**, **A**. Výklad neologismu: **S** jízda na lyžích mimo sjezdovku nebo v terénu, možný kalk k anglickému

slovu *freeride*. **A** mimo určenou trasu, volným terénem. Příklad z itWaCu: **A** „*La seconda parte del giro fuoripista riparte dalla risalita Alpet in seggiovia.*“³⁰

Gattista delle nevi → složka: gattista (odvozeno od *gatto*, kočka, samostatně slovo gattista není ve slovníku) + složka: **PREP** + **S** delle nevi (j. č. neve, sníh, sněžný, na sníh, apod.) = **S**. Výklad neologismu: obsluha rolby, **česky**: rolbař.

Hitball → báze: **V** hit (anglické slovo, uhodit, odbít) + báze: **S** ball (anglické slovo, míč) = **S**. Výklad neologismu: název sportu, který vznikl v Itálii v r. 1978, anglický název není neadaptovaná výpůjčka, jde o falešný anglicismus, pravděpodobně z důvodů oblíbenosti anglického jazyka a také proto, že slova *hit* a *ball* charakterizují tento míčový sport.

Metacampo → báze: **N** meta (metà, polovina) + báze: **S** campo (hřiště) = **S**. Výklad neologismu: střed hřiště, střední pásmo.

Mini trampolino → báze: mini (prefixoid, pochází z latinského *minimus*, „nejmenší“) + báze: **S** trampolino (trampolína) = **S**. Výklad neologismu: kruhová mini trampolína. O prefixoidu *mini* píše Encyklopedie Treccani.³¹

Para-ginocchia → báze: para (italský tvar z imperativu slovesa *parere* „chránit, synonymum *proteggere*“, kompozitní prvek s významem: chránící předmět druhé báze) + báze: **S**, mn. č. ginocchia (kolena) = **S**. Výklad neologismu: chránič kolen

Parapendio → báze: para (italský tvar z imperativu slovesa *parere* „chránit, synonymum *proteggere*“, kompozitní prvek s významem: chránící předmět druhé báze, zkráceno ze slova *paracadute*, padák) + báze: **S** pendio (stráň, svah) = **S**. Výklad neologismu: název sportu (paragliding) i pomůcky (paraglide), létání s paraglidem.

Porta pallone/i → báze: **V** portare (nosit) + báze: **S** pallone (balón) = **S**. Výklad neologismu: koš na míče, pojmenování produktu firmou.

Roccodomo → báze: **S** rocca (skalisko) + báze: **S** domo (nebo také duomo, dóm, v souvislosti s pojmem z geologie, výklad: kupolovitý útvar vulkanického původu, má evokovat vnitřní klenuté prostory) = **S**. Výklad neologismu: pravděpodobně název pro

---

³⁰ korpus itWaC, Baroni, M., Bernardini, S., Ferraresi, A., Zanchetta, E.: *itWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z <http://www.korpus.cz>

³¹ Vocabolario: Mini-. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.treccani.it/vocabolario/mini/>

horolezecký sport bouldering (lezení bez jištění do malých výšek), který se praktikuje ve vnitřních prostorách na umělých stěnách, synonymum *arrampicata indoor*.

Scarpe con grip → složka: **S** scarpe (boty) + složka: **PREP + S** con grip (grip je anglické slovo, s přílnavostí - podrážky) = **S**. Výklad neologismu: boty s podrážkou, která neklouže na ledu a sněhu.

5.4 Juxtapozice

Procesem juxtapozice vznikly 3 neologismy. **Sémantické podskupiny:** 1 označení místa: *fondocampo*; 1 předmět: *muta stagna*; 1 označení osoby: *omologatore impianti*.

Neologismus	Druh juxtapozice	Slovní druh	Datace Z-11
Fondo campo	Subordinační	s.m.	1985
Muta stagna	Koordinační	s.f.	Muta – ano muta stagna – ne
Omologatore Impianti	Subordinační	s.m.	Ne

5.4.1 Analýza neologismů

Fondocampo → složka: **S** fondo (dno, pozadí) + složka: campo (hřiště) = **S**. Výklad neologismu: zadní část hřiště, překládá se do cílového jazyka pokaždé jinak, podle druhu sportu. Příklad z fotbalu: *rimessa da fondocampo* znamená „výkop od brány“. Neologismus je jednoslovnou variantou *fondo campo*. Dvouslovná varianta je častější než jednoslovná. Porovnání četnosti výskytů v korpusu *itWaC*: odděleně *fondo campo*:271 výskytů / jednoslovně *fondocampo*: 51 výskytů.³²

Muta stagna → složka: **S** muta (kombinéza) + složka: **A** stagna (adjektivum ženského rodu, *stagno* těsnící, nepropustný) = **S**. Výklad neologismu: typ potápěčského obleku, který je nepropustný a zamezuje pronikání chladu.

Omologatore → *impianti* složka: **S** omologatore (ten, kdo schvaluje) + složka: **S** impianti (zařízení) = **S**. Výklad neologismu: pověřená osoba, která má za úkol schvalovat závodní prostor pro konání závodu v orientačním běhu. Slovo *impianti* znamená pokaždé jiný

³² korpus *itWaC*, Baroni, M., Bernardini, S., Ferraresi, A., Zanchetta, E.: *itWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z <http://www.korpus.cz>

druh „zařízení“ podle druhu sportu či jiné činnosti. Příklad z lyžování: *impianto di risalita* znamená „lyžařský vlek“.

5.5 Konverze

Ve vzorku jsou 2 sportovní neologismy získané procesem konverze. **Sémantické podskupiny:** 1 název sportu: *aerobica*; 1 sportovní výraz: *fondamentale*.

Neologismus	Druh konverze	Slovní druh	Datace Z-11
Aerobica	A → S	s.f.	1970
Fondamentale	A → S	s.m.	Ano

5.5.1 Analýza neologismů

Fondamentale A fondamentale (základní, zásadní, nezbytný) → S bylo vypuštěno substantivum *colpo* „úder“ a *tecnica* „technika“. Tento jev, který se nazývá „*elissi del sostantivo*“, česky vypuštění podstatného jména, je vysvětlen v *Dizionario Italiano*³³ tím, že u víceslovných spojení někdy dochází k vypuštění podstatného jména úplně a je pouze implikováno (automaticky se předpokládá). Výklad neologismu: základní technika úderu ve volejbalu a dalších kolektivních sportech, **česky:** základní technika úderu.

Aerobica → A aerobico (aerobní, v kolokaci se slovem „cvičení“) = S. Výklad neologismu: kondiční sport, **česky:** aerobik.

5.6 Redukce

Ve vzorku je 6 sportovních neologismů získaných redukcí. **Sémantické podskupiny:** 3 názvy sportů: *surf*, *basket*, *SUPS*; 1 předmět: *ARVA*; 2 označení místa: *quarter*, *palasport*.

Neologismus	Druh redukce	Slovní druh	Datace Z-11
ARVA	zkratka	s.m.	1991
Basket	Zkrácení	s.m.	1965
Palasport	Umělé skládání	s.m.	1961
Quarter	Zkrácení	s.m.	ne
SUPS	Zkratka	s.m.	ne
Surf	Zkrácení	s.m.	1964

³³ Grammatica italiana. *Dizionario Italiano* [online]. 2010 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.dizionario-italiano.it/grammatica-italiana/grammatica-012.php>

5.6.1 Analýza neologismů

ARVA → z prvních písmen názvu: *Apparecchio di Ricerca in Valanga* (italský název, přístroj na vyhledávání v lavině) = **S**. Výklad neologismu: elektronický přístroj na vyhledávání lidí v lavině, **česky**: lavinový přístroj, slang: pípák.

Basket → ze **S** *basketball* (italský název, zkráceno z anglické výpůjčky, *basketball* nemá samostatné heslo ve výkladových slovnících) = **S**. Výklad neologismu: název kolektivního míčového sportu, **česky**: basketbal. Synonymum: *pallacanestro*.

Palasport → ze slabik dvou slov, předložka vypuštěna úplně: *palazzo dello sport* (italské víceslovné pojmenování, sportovní hala) = **S**. Výklad neologismu: obecné pojmenování budovy, nebo také vlastní název konkrétní haly³⁴, **česky**: sportovní hala.

Quarter → z *quarter pipe* (zkráceno v italštině z anglické výpůjčky, čtvrtrampa) = **S**. Výklad neologismu: typ rampy ve skateparku pro předvádění triků na skateboardu, půlka U-rampy, **česky**: čtvrt rampa, quarter pipe.

SUPS → z prvních písmen názvu: *Stand Up Paddle Surfing* (zkrácený anglický název, pádlování vestoje na surfu) = **S**. Výklad neologismu: název vodního sportu, při kterém se jezdec na surfovém prkně pohybuje vpřed pomocí dlouhého pádla, **česky**: Paddleboarding. Italské varianty názvu: *SUP surfing*, *Stand Up Paddling*.

Surf → dvě možnosti 1) ze **S** *windsurfing* (zkráceno v italštině z anglické výpůjčky, italské synonymum *surf a vela*) = **S**. 2) ze **S** *surfing* (zkráceno v italštině z anglické výpůjčky, příboj, vlnobítí, surfování) = **S**. Výklad neologismu: 1) název sportu (n. získaný redukcí), nebo 2) surfové prkno, vybavení samotné, **česky**: 1) surfing, surfování, 2) surf.

5.7 Sémantické neologismy

Ve vzorku jsou 3 sportovní sémantické neologismy ze **sémantických podskupin**: 2 předměty: *marcatore*, *tavola*; 1 název sportovní disciplíny.

---

³⁴ Vocabolario: Palasport. *Treccani.it: L'Enciclopedia italiana* [online]. 20 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.treccani.it/vocabolario/tag/palasport/>

Neologismus	Druh sému	Slovní druh	Datace Z-11	Nová datace
Marcatore	Homonymum, Změna gramatické kategorie	s.m.	14. stol. označení osoby	1983
Nascondino	Přenesení významu	s.m.	1923	2010
Tavola	polysémie	s.f.	ano	

5.7.1 Analýza neologismů

Marcatore → **kalk** podle vzoru *marker* (anglická výpůjčka, značka, značkovač, značkař) - derivace **V** to *mark* (anglické slovo, označit). Slovo *marker* přejato do italštiny, datace **S-C** 1983, polysémní výraz: 1) zvýrazňovač; 2) v medicíně, označení pro buňky - ukazatele patologických stavů v krvi. V sémantickém poli sportu *marcatore* → derivace z **V** *marcare* (značkovat, sufix činitelského jména *-atore*) datace **Z-11** 14. stol, označení osoby, hráč, který střílí góly, **česky**: střelec (gólu) = **S** předmět, **rod neživotný**. Výklad neologismu: paintballová zbraň, značkovač.

Nascondino → derivace **V** *nascondere* (schovat), pouze jediný význam a užití v ustáleném slovním spojení *giocare a nascondino* (hrát na schovávanou) = **S** věcný význam zůstal totožný, rozšířeno na jiné sémantické pole z her pro děti na sportovní disciplínu. Nová datace se váže k datu prvního ročníku soutěže ve schovávané (*i Campionati Mondiali di nascondino*).³⁵ Výklad neologismu: venkovní hra pro děti, **česky**: schovávaná, schovka. Synonymum: *nascondarella, nascondarello*.

Tavola → **S** základní věcný význam (stůl), přidán další věcný význam v sémantickém poli sportu = **S** nejbližší vhodný **kalk** pro „*board*“ (anglická výpůjčka, deska, prkno). Výklad neologismu: kalk „prkno“, „deska“ je pojmenování pro základní vybavení sportů: končících na „*boarding*“, takže *tavola* je ekvivalentem pro snowboard, skateboard; pro

³⁵ *Bergamonews: quotidiano on-line* [online]. 29/06/2012 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://www.bergamonews.it/cultura-e-spettacolo/%E2%80%9Ctana-libera-tutti%E2%80%9D-al-parco-di-loreto-i-mondiali-di-nascondino-162149>

windsurfing ve víceslovném pojmenování *tavola a vela* (vela – plachta, plachtění)
windsurfingové prkno.

6. VÝPŮJČKY

6.1 Adaptované a neadaptované výpůjčky

Velmi významným zdrojem obohacování jazyka je přivlastňování neboli **přejímání prvků z jiných jazyků** (slov, významů, modelů konstrukcí). Těmto prvkům se říká **neadaptované a adaptované výpůjčky**.

Pokud mluvíme o adaptaci výpůjčky, jedná se o přizpůsobení hláskovému systému přijímajícího jazyka ve fonetické a grafické rovině. U neadaptovaných výpůček je zachován cizí pravopis (grafická stránka) a způsob výslovnosti (fonetická stránka) je již druhá věc. Do slovní zásoby se tedy začlení nezměněný originální výraz, který ničím nepřipomíná italské slovo, a ve většině případech také v této psané podobě zůstane. Při adaptaci ústním podáním dochází u výpůjčky k přizpůsobení psané podoby tak, jak ji mluvčí (Italové) slyší, a adaptovaná výpůjčka je složena z typických slabik pro cílový jazyk (italštinu). Zpětně může být obtížné tyto adaptované výpůjčky rozeznat od původních cizích výrazů. Takových přizpůsobených slov najdeme v italštině mnoho: *aerobica, sport, film, caffè, zero, tabacco, appartamento*, atd.

6.2 Kalky

Těmito dvěma druhy výpůček není způsob obohacování jazyka přejímáním vyčerpán. Kalk je tvorba italských slov napodobením cizího výrazu. Jde o přímé napodobení modelu konstrukce slova a vytvoření nového slova z domácích (italských) lexémů. Nejvíce se tak děje u konstrukcí složených slov (kompozit) a slovních spojení (kolokací). Jinými slovy můžeme chápat kalk jako **doslovný překlad**.

6.3 Z kterých jazyků italština přejímá

Přejímání cizích slov se děje buď globálně mezi dvěma národy, nebo také dochází k obohacování úředního jazyka výpůjčkami z dialektů na území jednoho státu, tento druh se nazývá **vnitřní výpůjčka**. Na slovní zásobu italštiny mají vliv i jazyky menšin žijících ve dvojjazyčných oblastech severní Itálie. Jsou to jazyky románské: Okcitéanština (180 000 mluvčích)³⁶, Ladinština (30 000 mluvčích)³⁷,

---

³⁶ La minoranza linguistica occitana. *REGIONE PIEMONTE* [online]. [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.regione.piemonte.it/cultura/cms/minoranze-linguistiche/loccitano.html>

³⁷ Minoranze linguistiche. *Provincia autonoma di Trento* [online]. 31.3.2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/mappaMinoranze/pagina5.html>

Furlanština (600 000 až 650 000 mluvčích)³⁸; jazyky germánské: Němčina (300 000 mluvčích)³⁹ a jazyk slovinské menšiny (odhad 70 000 mluvčích)⁴⁰. Počty mluvčích jsou převzaty z oficiálních webových stránek italských regionů a provincií a italské wikipedie. Encyklopedie Treccani uvádí odhadem počet výpůjček v současném italském lexiku celkem na 6 000 a z toho 4 500 řadí do specializované slovní zásoby, zejména z technických oborů. V článku následuje pořadí nejdůležitějších výpůjček podle výchozích jazyků jiných národů, ale už bez udání jejich počtů. Nejvíce výpůjček italština přejímá z Angličtiny (anglicismy), druhým nejčastějším jazykem je Francouzština (galicismy), poté jazyky Němčina (germanismy) a Španělština (iberismy).⁴¹ Přejímání výpůjček z cizích jazyků je zřejmý a nepřehlédnutelný rys italského jazyka a svědčí o tom i fakt, že výpůjčky tvoří více než polovinu z celého vzorku sportovních neologismů (58 výpůjček ze 100 neologismů).

6.4 Vzorek

Při excerpici sportovních neologismů jsem nejvíce narážela na anglický jazyk, naprostá většina názvů sportů, které jsou na italských webech prezentované jako sportovní novinky, jsou přejaté nezměněné anglické originální názvy, tzv. neadaptované výpůjčky, přesněji anglicismy.

Celkem neadaptovaných výpůjček je ve vzorku 54, z toho 1 vnitřní výpůjčka *ciaspola* (sněžnice) z románského jazyka/dialektu Ladinštiny z oblasti Dolomit. Ve dvou případech slovních spojení jde o **kombinaci italského a anglického lexému**, výsledkem je **smíšené kompozitum** – **kalk** *scarpe con grip*, doslovný český překlad zní *boty s přílnavou podrážkou*, český výrobek se stejnou protiskluzovou funkcí se nazývá *nesmek* a v anglickém originále lze najít na Google.cz 3 varianty téhož: *boots with grip*, *boots grip*, *grip boots*. U druhého hybridního kompozita *calze running* se pravděpodobně nejedná o kalk, tedy o napodobení anglického originálu *running socks*, česky *běžecské ponožky*, ale o nahrazení italského lexému *corsa* (běh, běhání) a s předložkou *da corsa* (běžecský) anglickým lexémem *running* ve slovním spojení *calze da corsa*. Opět Google

---

³⁸ Lingua: Parlanti. *Provincia di Udine* [online]. 2010 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.provincia.udine.it/friuli/lingua/parlanti/Pages/default.aspx>

³⁹ Minoranze linguistiche d'Italia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Minoranze_linguistiche_d'Italia#Lingua_tedesca_e_affini

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Prestiti: *La grammatica italiana* (2012). *Treccani.it: l'enciclopedia italiana* [online]. [2012] [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/prestiti_\(La-grammatica-italiana\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/prestiti_(La-grammatica-italiana)/)

nabízí další varianty s lexémem *running*. Paradigmaticky lze nahradit italský lexém *calze* (ponožky) jiným vhodným lexémem v kolokaci s přídatným jménem *běžec*, příklady variant, které nabízí Google, uvádím níže.

Varianty **paradigmatu** *calze running* → *scarpe running* (běžecké boty), *calzature running* (běžecká obuv), *prodotti running* (běžecké produkty).

Varianty **paradigmatu s předložkou** *calze da running* → *scarpe da running*, *prodotti da running* nebo též méně časté *prodotti per il running*, *calzature da running*.

Jak je vidět na příkladech, syntagmaticky jsou tyto slovní spojení variabilní. Jsou **2 základní syntagmatická spojení, předložkové a bez předložky**. Kombinují se italské lexémy, u kterých je možné jednotné i množné číslo s neměnnou výpůjčkou *running*. V italštině se výraz *il running* běžně používá jako souhrnný výraz pro všechny typy běhání.

Přejaté neologismy pocházejí ze všech možných sportů. Obecně ale neadaptované výpůjčky pocházejí nejvíce z extrémních sportů a fitness, skateboardingu, basketbalu, a dalších sportů amerického původu.

6.4.1 Adaptované výpůjčky ve vzorku

Ve vzorku ze 100 sportovních neologismů jsou 4 adaptované výpůjčky: *ciclocross* z anglického slova *cyclocross*, datace 1954; *bagher* z českého slangového výrazu *bagr* pro odbití míče obouruč spodem, datace 1986; *parkour* z francouzského slova *parcours*, písmeno „c“ bylo nahrazeno písmenem „k“, datace 2004; *slidare* → **V** *slide* (anglické sloveso *to slide*, klouzat se, sklouznout se, synonymum *scivolare*) → **V** italské sloveso tranzitivní přímé. Výklad neologismu: sjíždět, klouzat po umělých překážkách (raily, zábradlí) na snowboardu, **česky**: slidovat, slajdovat. Příklad: „*Slidava la pista con un ginocchio sulla tavola...*“⁴², datace chybí.

---

⁴² Snowboard...un po di storia... In: [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://freeforumzone.leonardo.it/lofi/snowboard-un-po-di-storia-/D5431502.html>

6.4.2 Italské ekvivalenty

Je používání výpůjček v textu častější na místech, kde by se stejně mohlo užít italského ekvivalentu? Jsou starší výrazy nahrazovány anglicismy?

Ve vzorku jsem dokázala přiřadit italský ekvivalent k 22 výpůjčkám (z celkového počtu 57 výpůjček). To však neznamená, že k ostatním výpůjčkám italský ekvivalent neexistuje. Jistě to můžu říci např. o výpůjčce *half-pipe* (česky U-rampa), u které jsem si neexistenci ekvivalentu ověřila přímo v italském snowparku u rodilých mluvčích.

Podle datace ekvivalentů vzhledem k dataci neologismů logicky může jít o starší výrazy, nebo naopak o slova utvořená v době vzniku neologismu a později, sem řadím kalky, opisy a redukci. Opisem rozumím opsání anglického výrazu více italskými slovy, není to kalk. Porovnávala jsem frekvenci výskytů u dvojic **výpůjčka** a **italský ekvivalent** ve dvou skupinách (**tabulka 1 a 2**). V první skupině jsou **prokazatelně starší ekvivalenty** (**tab 1**) s datací z výkladového slovníku Zingarelli 2011. Druhá skupina se skládá z víceslovných kalků a opisů (**tab 2**). Tyto ekvivalenty se nepodařilo datovat ani přibližně po dlouhém pátrání o jejich dataci ve výkladových i etymologických slovnících nebo alespoň v elektronických zdrojích pročitáním článků o začátcích těchto disciplín. Výjimkou je výpůjčka *basket* (nebo také *basketball*) a její zřejmý kalk *pallacanestro*.⁴³ Oba výrazy jsou uvedeny ve výkladových slovnících spolu s datací, která se od sebe výrazně liší: *basket* → Zingarelli 2011: r. 1965; Sabatini Coletti: r. 1935.⁴⁴ Datace kalku ale předchází dataci výpůjčky o 15 let: *pallacanestro* → Sabatini Coletti: r. 1920.

6.4.3 Cizojazyčný korpus webový

Ke zjištění frekvence (četnosti) bylo třeba použít **webový korpus italštiny itWaC**, který je dostupný na internetových stránkách Českého národního korpusu.⁴⁵ Za použití informací z *Internetové příručky ČNK* zde stručně uvedu, jakou má korpus funkci. Je to soubor autentických textů převedený do elektronické podoby. Korpus slouží badatelům k vyhledávání jazykových jevů v přirozeném kontextu a jejich zkoumání na základě

---

⁴³ Vocabolario: Pallacanestro. *Treccani: L'Enciclopedia italiana* [online]. 2010 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.treccani.it/vocabolario/pallacanestro/>

⁴⁴ *Dizionario Italiano: il Sabatini Coletti* [online]. 2011 [cit. 2014-04-11]. Dostupné z: http://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/

⁴⁵ korpus itWaC, Baroni, M., Bernardini, S., Ferraresi, A., Zanchetta, E.: *itWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z <http://www.korpus.cz>

reálných dat z webových stránek a dalších zdrojů psaného textu i mluveného slova. Je nutné zdůraznit, že korpus poskytuje nevýběrové informace vzhledem k vloženým textům, každý text vstupuje jako celek.⁴⁶

Kromě poznávání přirozeného jazyka korpus vypovídá o **frekvenci** jazykových jevů a příručka ČNK vysvětluje, že „*Frekvence v korpusové lingvistice označuje počet výskytů jevu v korpusu, četnost formy nebo jevu. Uvádí se buď v absolutních hodnotách, ... nebo jako údaj relativní.*“⁴⁷

Ve vzorku sportovních neologismů v **tabulce 1 a 2** jsem porovnávala frekvence výskytů uvedené v **absolutních hodnotách**, jinými slovy číselný údaj ve sloupci **itWaC** vyjadřuje počet výskytů zadaného slova v celém rozsahu korpusu, který činí **2 miliardy slov**, a je omezen na národní doménu „**it**“, a je doplněný o korpus žurnalistických textů celonárodního deníku **Repubblica**.

6.4.4 Tabulky s ekvivalenty a itWaC

V posledním sloupci **násobek** číselný údaj vyjadřuje, kolikanásobně častější je užití výpůjčky oproti prokazatelně starším výrazům a kalkům v textech obsažených v itWaCu.

Žlutě zvýrazněné řádky ukazují opačné případy, kde frekvence výskytů kalků a redukce převyšuje frekvenci výpůjček.

Tabulka 1. Porovnání frekvence výskytů výpůjček a ekvivalentních starších výrazů

Neologismus	itWaC	Italský ekvivalent	itWaC	Datace n./datace ekv.	násobek
Bite	3	Paradenti	54	1994/1954	0,05x
Bodybuilding	516	Culturismo	126	Ne/1963	4x
Bomber	4299	Capocannoniere	1121	1982/17.stol	3,8x
Canyoning	220	Torrentismo	184	1995/1989	1,2x
Ciaspola	397	Racchetta da neve	407	1994/16.stol	0,98x
Crash pad	8	Materasso	4995	Ne/14. stol	0,002x

⁴⁶ Internetová příručka ČNK. In: *Český národní korpus* [online]. 2014/01/28 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:korpus>

⁴⁷ Internetová příručka ČNK. In: *Český národní korpus* [online]. 2013/09/18 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:frekvence>

Neologismus	itWaC	Italský ekvivalent	itWaC	Datace n./datace ekv.	násobek
Karting	253	Kartismo	1	1967/1963	253x
Kickbike	0	Monopattino	521	Ne/1839	Absolutně
Palmarés	53	Albo d'oro	1	1985/17.stol	53x
Quarterback	134	Centromediano	73	1989/1925	1,8x
Relay	1058	Staffetta	7237	Ne/1924	0,15x
Top scorer	173	Il miglior marcatore/marcatrice	172	Ne/14.stol	1,005x

Tabulka 2. Porovnání frekvence výskytů výpůjček a skupiny kalků, opisů a redukce

Neologismus	itWaC	Italský ekvivalent	itWaC	Druh ekv.	Násobek
Basket	16 095	pallacanestro	4920	Kalk	3,3 x
Beach tennis	69	Tennis da spiaggia	4	Kalk	17x
Head coach	58	esperto allenatore/allenatore esperto	91 (7/84)	Kalk	0,64x
Head coach	58	Capo allenatore	40	Kalk	1,5x
Mountain bike	5389	Bici da montagna	76	Kalk	70x
Orienteering	717	Corsa orientamento	14	Kalk	51x
Personal trainer	690	Allenatore personale	38	Kalk	18x
Ciclocross	665	Corsa ciclocampestre	0	Opis	absolutně
Musher	36	Guidatore di slitta	3	Opis	12x
Sleddog	112	Corsa con i cani da slitta	1	Opis	112x
Windsurfing	107	Windsurf	1977	Redukce	0,05x

6.4.5 Shrnutí dat

Tabulka 1: Ze skupiny 12 dvojic tvořených výpůjčkou a starším výrazem mírně převládají výpůjčky, jejich používání v textu je častější v poměru **7:5**. Zda zvolit při psaní italského textu cizojazyčný nebo italský výraz, je individuální. Ve čtyřech případech jsou výskyty srovnatelné, čtyřikrát ve vzorku je užití výpůjčky jednoznačně častější.

Tabulka 2: Ve druhé skupině porovnání výskytů výpůjček a italských ekvivalentů v itWaCu ukázalo, že nad skupinou kalků, opisů a jedné redukce převládá používání výpůjček v poměru **9:2**. Výpůjčky ve čtyřech případech převažují jednoznačně, jejich italské protějšky se v textu vyskytují zřídka. U výpůjčky *head coach* uvedené dvakrát pokaždé s jiným ekvivalentem jsou rozdíly nevýrazné, užití obou výrazů je prakticky stejné, i když z této čtveřice výrazů má nejvíce výskytů italský výraz *allenatore esperto*. V jediném příkladu redukce v tabulce jednoznačně převažuje redukovaná podoba výpůjčky.

6.5 Přehled neadaptovaných výpůjček

Na závěr kapitoly připojuji přehled všech neadaptovaných výpůjček studovaného souboru. U každé položky je uvedena etymologie (angl., fran., ladin.), morfologická kategorie, datum prvního doloženého výskytu podle Zingarelli 2011 a tučně český ekvivalent, nebo definice významu. Na posledním místě je sport (S), ke kterému neologismus patří.

1. **assist** (angl.) s.m. *Datace*: 1983 Č: **příhrávka na gól** S: fotbal, basketbal
2. **beach tennis** (angl.) s.m. *Datace*: 1999 Č: **plážový tenis** S: plážový tenis
3. **bike park** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **bike park** S: BMX
4. **biker** (angl.) s.m./f. *Datace*: 1989 Č: **biker** S: BMX, závody na horských kolech
5. **bite** (angl.) s.m. *Datace*: 1994 Č: **chránič zubů** S: cyklistika
6. **bodybuilding** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **bodybuilding** S: bodybuilding, kulturistika
7. **bomber** (angl.) s.m. *Datace*: 1982 Č: **kanonýr** S: fotbal
8. **canyoning** (angl.) s.m. *Datace*: 1995 Č: **canyoning** S: canyoning
9. **capoeira** (angl.) s.f. *Datace*: 1984 Č: **capoeira** S: capoeira
10. **ciaspola** (ladin.) s.f. *Datace*: 1994 Č: **sněžnice** S: ciaspolada (běh na sněžnicích)

11. **crash-pad** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **žíněnka** S: bouldering
12. **downhiller** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **downhiller** S: závody na horských kolech, disciplína downhill (sjezd)
13. **enduro** (angl.) s.m. *Datace*: 1982 Č: **enduro** styl S: závody na horských kolech, motocyklový sport
14. **footbagger** (angl.) s.m./f. *Datace*: ne Č: **hráč** S: footbag (hacky sack)
15. **free climber** (angl.) s.m./f. *Datace*: 1985 Č: **horolezec, sólo lezec** S: volné horolezení bez jištění
16. **frisbee** (angl.) s.m. *Datace*: 1971 Č: **frisbee** S: ultimate frisbee
17. **go-kart** (angl.) s.m. **plurál: go-karts** *Datace*: 1962 Č: **motokára** S: motokárový sport
18. **half-pipe** (angl.) s.m. *Datace*: 1992 Č: **U-rampa** S: skateboarding
19. **head coach** (angl.) s.m./f. *Datace*: ne Č: **šéftrenér** S: kolektivní i individuální sporty
20. **Champions League** (angl.) s.f. *Datace*: 1992 Č: **Champions League** S: fotbal
21. **indoor** (angl.) adj. *Datace*: 1953 Č: **indoorový, krytý** S: kryté sporty
22. **karting** (angl.) s.m. *Datace*: 1967 Č: **motokárový sport** S: motokárový sport
23. **kickbike** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: (sportovní) **koloběžka** S: koloběžkový sport
24. **manual** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **manual, trik**S: skateboarding
25. **mountain bike** (angl.) s.m. *Datace*: 1987 Č: **MTB, horské kolo** S: závody na horských kolech
26. **musher** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **musher** S: sport psích spřežení
27. **orienteeing** (angl.) s.m. *Datace*: 1953 Č: **orientační běh** S: orientační běh
28. **outdoor** (angl.) adj. *Datace*: 1964 Č: **outdoorový, venkovní** S: venkovní sporty
29. **palmarès** (franc.) s.m. *Datace*: 1985 Č: **síň slávy/čestný seznam vítězů** S: cyklistika

30. **personal trainer** (angl.) s.m./f. *Datace*: ne Č: **osobní trenér** S: fitness, kulturistika
31. **playoff** (angl.) s.m. *Datace*: 1989 Č: **play off** S: hokej, basketbal
32. **pump track** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **pumptrack** S: závody na horských kolech
33. **quarterback** (angl.) s.m. *Datace*: 1989 Č: **quarterback**, útočná pozice S: americký fotbal
34. **rafting** (angl.) s.m. *Datace*: 1987 Č: **rafting** S: rafting
35. **ramassage** (franc.) s.m. *Datace*: ne Č: není, pohyb - zvednutí míče S: horse ball
36. **relay** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **štafety** S: orientační běh
37. **rider** (angl.) s.m./f. *Datace*: 1992 Č: **jezdec** S: závody na horských kolech, motocyklový sport
38. **sleddog** (angl.) s.m. *Datace*: 1986 Č: **sport psích spřežení** S: sport psích spřežení
39. **snowkiter** (angl.) s.m./f. *Datace*: ne Č: **kiter** S: snowkiting
40. **snowpark** (angl.) s.m. *Datace*: 1988 Č: **snowpark** S: snowboarding
41. **split time** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **mezičasy** S: orientační běh, motocyklový sport
42. **Sport-Ident** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **Sport-Ident** S: orientační běh
43. **stretching** (angl.) s.m. *Datace*: 1980 Č: **strečink, protahování** S: kondiční cvičení
44. **stunt** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **stunt** (lidská pyramida) S: cheerleading
45. **tape** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **tejpovací páska** S: pro všechny sportovce, fyzioterapie
46. **testimonial** (angl.) s.m./f. *Datace*: 1979 Č: **tvář produktu** S: cyklistika, fotbal
47. **top scorer** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **nejvíce bodující hráč** S: basketbal
48. **trick** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **trik** S: skateboarding
49. **twirling** (angl.) s.m. *Datace*: 1982 Č: **mažoretkový sport** S: mažoretkový sport
50. **Uni-hockey floorball** (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **florbal** S: florbal
51. **warm up** (angl.) s.m. *Datace*: 1984 Č: **zahřátí / zahřívací kolo** S: volejbal aj.

52. wild card (angl.) s.f. *Datace*: 1990 Č: **divoká karta** S: basketbal aj.

53. windsurfing (angl.) s.m. *Datace*: 1977 Č: **windsurfing** S: windsurfing

54. workout (angl.) s.m. *Datace*: ne Č: **cvičení** S: fitness

ZÁVĚR

V této práci jsem si stanovila dva cíle. Stěžejním úkolem byla analýza vzorku neologismů ze sportu po stránce etymologické a morfologické. Vzorek je malého rozsahu, obsahuje přesně 100 nových slov. Druhý cíl vyplynul při excerpci italských textů o sportu. Protože v excerpovaném materiálu výhradně z elektronických zdrojů převládaly neadaptované výpůjčky a nejvíce z nich anglicismy, provedla jsem proto porovnání výskytů u dvojic výpůjčka a její italský ekvivalent v textech webového korpusu italštiny itWaC.

Způsob excerpce materiálu do vzorku, který spočíval v pročitání stránek se sportovní tematikou, hodnotím jako velmi pracný a zdlouhavý. Vzhledem k nedostatku lexikografických pramenů o specializované slovní zásobě z oblasti sportu byl tento zvolený způsob jediný možný.

Sémantické vymezení jazykové oblasti sportu mi posloužilo jako vodítko pro excerpci. Zvolila jsem 5 sémantických podskupin na základě hierarchického vztahu nadřazenosti a ke každé skupině jsem vyhledala hyponyma (podřazené termíny). Vzhledem ke zvoleným sémantickým podskupinám (sportovní předměty, osoby, názvy sportů a míst) bylo možné vybírat jen substantiva. V souboru je nejvíce substantiv mužského rodu.

Časové vymezení období prvních doložených výskytů excerpt jsem omezila dolní hranicí r. 1950. Tento letopočet se nabízel proto, že znamenal konec fašistického období a s tím spojených puristických ambicí ve sportovním jazyce, jako např. poitalšťování výpůjček. K ověření datace a morfologické kategorie jsem použila jako hlavní zdroj výkladový slovník lo Zingarelli 2011 na DVD-ROMu, ostatní prameny jsem použila jako doplňkové.

Z rozmezí let 1950 – 2014 připadá nejvíce neologismů na 80. a 90. léta. Z celkového počtu 100 neologismů spadá do tohoto dvacetiletého období více než polovina nových slov (cca 60 neologismů).

Velký počet 46 neologismů včetně neadaptovaných výpůjček nebylo obsaženo v žádném výkladovém, ani překladovém slovníku.

Lingvistickou část jsem uvedla popisem morfologické stavby slova a ukázkou rozboru na konkrétním příkladu. Podle odlišností v grafické podobě všech druhů slov jsem klasifikovala lexikální jednotky jednoslovné a víceslovné. Podle komplexnosti morfologické stavby se dělí slova na jednoduchá a konstruovaná. Na tento morfologický

rozbor jsem navázala výčtem možností obohacování slovní zásoby novými lexiky a charakteristikami jednotlivých způsobů slovo tvorby, které se objevily ve zkoumaném souboru neologismů.

Ve zkoumaném souboru převládly neadaptované výpůjčky anglicismy nad ostatními etymologickými typy.

Z morfologických způsobů slovo tvorby ve zkoumaném souboru jsou častější kompozita všech typů, kterých je 16%, než deriváty (12%). Z okrajových slovo tvorných procesů jsou zastoupeny redukce (6%), juxta pozice (3%), konverze (2%) a vzorek doplňují sémantické neologismy (3%) a adaptované výpůjčky (4%).

Závěrem práce je potvrzení, že převaha a velké množství neadaptovaných výpůjček ve sportovní zásobě italštiny je zřejmý a obvyklý trend, který se nezměnil od dob rozvoje moderní koncepce sportu v předminulém 19. století, jak je uvedeno v Encyklopedii Treccani. Sportovní disciplíny se šířily z anglicky mluvících zemí (Anglie, Spojené státy americké), anebo tyto disciplíny rozvíjeli cizinci pobývající v Itálii. Podoba sportu dnes je ještě více mezinárodní a sporty se šíří mezi národy spolu se svým neoddělitelným originálním pojmoslovím.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární prameny pro excerpci

- <http://www.achyra.org/forestierismi/list.php> : bomber
- http://www.benessere.com/fitness_e_sport/arg00/nuovi_sport.htm : canyoning, rafting, orienteering, SUPS, crash-pad, scarpe con grip, calze running, paraginocchia, ciaspola, kickbike, sport-ident, bike park, rider, parkour, stunt, pump track, ramassage
- <http://www.calciomercato.it/> : calciomercato
- <http://www.capoeira.it/one.html> : capoeira, capoeirista
- <http://www.csenemiliaromagna.it/corsi/corsi-benessere-olistico-massaggio> : tape
- http://datasport.it/calcio/2013-2014/champions_league/champions-league-milan-atletico-madrid-diretta-live-temporeale.htm : Champions League
- <http://www.euroroma.net/articolo.php?ID=3050&cat=SPORT> : top scorer
- <http://extreme.it/> : surf, mountain bike, tavola
- <http://www.fabiopersonaltrainer.it/stretching-il-brutto-anatroccolo-dellallenamento.html> : stretching, personal trainer
- <http://www.federmoto.it/home/sport/itemid/5818/isdetail/y.aspx> : palmarès
- <http://www.federtennis.it/beachtennis/storia.asp> : beach tennis
- <http://www.fifd.it/modules/federazione/content.php?topic=static&id=6&page=representatione> : frisbee
- http://www.fiso.it/public/pagine/2013/01/96_755_1709.pdf : head coach, split time, Sport-Ident, omologatore impianti
- http://www.fiuf.it/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=60 : uni-hockey floorball
- <http://www.foillia.it/public/forum/index.php?/topic/46097-snowkite-abruzzo/> : snowkiter
- <http://fontanaprorider.it/index.php/it/notizie> : ciclocross
- <http://ftdf.net/> : footbalino
- <http://www.gamesvillage.it/forum/showthread.php?234439-Lista-degli-sport-e-dei-regolamenti> : calcio balilla
- http://www.gazzetta.it/magic/pub/area_magic/faq : assist
- <http://www.ginnasticaartisticaitaliana.it/2014/01/04/adriana-crisci-brindo-a-me-stessa-e-guardo-avanti/> : tappetatura

- <http://www.giornaledibrescia.it/pagine-settimanali/gdb-lavoro/quando-i-gattisti-delle-nevi-diventano-i-padroni-delle-piste-1.170615> : gattista delle nevi
- http://www.guidalpinediemonte.it/it/tecniche/freni_a_secchiello.htm : secchiello
- <http://www.hitball.it/lo-sport/> : hitball, metacampo
- <http://it.wikipedia.org/wiki/Arrampicata> : free climber
- <http://it.wikipedia.org/wiki/Karting> : kartismo, karting, go-kart
- http://it.wikipedia.org/wiki/Palaspport_di_San_Siro : palaspport
- <http://it.wikipedia.org/wiki/Quarterback> : quarterback
- http://it.wikipedia.org/wiki/Sci_alpinismo : ARVA, fuoripista
- <http://it.wikipedia.org/wiki/Skateboarding> : trick
- <http://www.italianbody.it/categ.php?tag=steroidi%20anabolizzanti> : palestrato
- <http://www.itasportpress.it/altri-sport/basket-ecco-le-4-wild-card-per-il-mondiale-in-spagna-143260> : basket, wild card
- <http://www.jobtel.it/maestro-di-fitness/> : aerobica
- http://www.ledonline.it/ledonline/429-hernan/429-0_08_Groppaldi.pdf : warm up, fondamentale, bagher
- <http://www.lingea.cz/zpravodaj.asp?c=49> : gollonzo
- <http://www.mentalitasportiva.it/home/viaggi/viagginews/il-biker-marco-aurelio-fontana-e-quell-amore-smisurato-per-livigno.html> : enduro
- <http://www.motocrossitalia.it/> : crossdromo
- <http://www.mountainbikeoggi.it/index.php> : biker
- <http://www.mtb-forum.it/community/forum/showthread.php?t=42506> : manual, quarter
- <http://www.nauticamare.it/mute-stagne.html> : muta stagna
- <http://www.neveitalia.it/sport/biathlon/> : biathlon
- http://www.paintballitalia.com/paintball_italia/attrezzature.html : marcatore
- <http://www.parapendio.it/f.htm> : parapendio
- <http://www.portapalloni.it/blog-2/> : portapallone
- <http://www.repubblica.it/sport/2013/09/09/news/nascondino-66183112/> : nascondino
- <http://www.scuolissima.com/2012/05/sport-in-ordine-alfabetico.html> : bodybuilding, twirling, aquilonismo, calcio a 5, windsurfing
- <http://www.sleddogcis.com/> : musher

- <http://www.snowriders.altervista.org/dizionario.htm> : half-pipe, slidare, styloso, snowpark
- http://www.solobikemtb.it/index.php?option=com_content&view=article&id=70&Itemid=61&lang=it : crosscountrysta, downhiller
- <http://sport.panorama.it/fitness/workout-pettorali-uomo-palestra> : workout
- <http://sportemotori.blogosfere.it/2007/06/caroline-bourgoin-la-footbagger-piu-famosa-del-mondo.html> : footbagger
- http://www.sportgym.it/mini_trampoline_elastico_rotondo : mini trampolino
- <http://www.sportmediaset.mediaset.it/calcio/calcioestero/articoli/103697/thiago-silva-gol-pazzesco-da-fondo-campo-annullato.shtml> : fondo campo
- <http://www.sportpaper.it/sport-estremi/lo-snowkiter-quando-vela-e-snowboard-si-fondono/> : snowkiter
- <http://www.suipedali.it/s/accessori-ciclismo/> : bite, testimonial
- <http://trentinocorrierealpi.gelocal.it/sport/2014/02/18/news/aquila-il-dg-trainotti-frena-gli-entusiasmi-playoff-lontani-1.8697333> : playoff
- http://www.tyden.cz/rubriky/sport/fotbal/zahranicni-souteze/konfliktni-fotbalovy-blazen-jenz-vytvari-neologismy_184815.html?showTab=nejnovejsi#.Uvc2Hfl5OC0 : cassanata
- http://www.unite.it/UniTE/Engine/RAServeFile.php/f/File_Prof/GRAVINA_547/La_gestione_degli_eventi_sportivi_dispensa_2011.pdf : indoor, outdoor
- <http://www.yumping.it/sleddog>: sleddog, roccodomo
- <http://www.2giornidellaltopiano.it/> : relay

sekundární prameny

ČERMÁK, František, *Jazyk a jazykověda*, Pražská imaginace, Praha, 1997, ISBN 80-7110-183-4.

ČERNÝ, Jiří, *Úvod do studia jazyka*, 2. vydání, Rubico, Olomouc, 2008, ISBN 978-80-7346-093-8.

HAMPLOVÁ, Sylva, *Mluvnice italštiny*, Leda, Praha, 2004, ISBN 80-7335-041-6.

RADIMSKÝ, Jan, *Italské a vybrané francouzské neologismy z oblasti informatiky a nových médií (1990-1996)*, Jihočeská univerzita, České Budějovice, 2003, ISBN 80-7040-624-0.

SAUSSURE Ferdinand de, *Kurs obecné lingvistiky*, Academia, Praha, 1996, ISBN 80-200-0560-9.

ŠTICHAUER, Pavel, *Tvoření slov v současné italštině*, Karolinum, Praha, 2007, ISBN 978-80-246-1347-5.

elektronické zdroje

Accademia della Crusca [online], dostupné z:
<http://www.accademiadellacrusca.it/it/pagina-d-entrata>

Internetová příručka ČNK [online], dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php>
korpus itWaC, Baroni, M., Bernardini, S., Ferraresi, A., Zanchetta, E.: *itWaC*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z <http://www.korpus.cz>

L'Enciclopedia italiana Treccani [online], dostupné z:
<http://www.treccani.it/enciclopedia/>

Minoranzelinguistiche.it [online], dostupné z:
<http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/mappaMinoranze/pagina5.html>

Orizzontescuola.it [online], dostupné z:
<http://www.orizzontescuola.it/news/insegnamento-della-lingua-inglese-nella-scuola-primaria>

Provincia.udine. it [online], dostupné z:
<http://www.provincia.udine.it/friuli/lingua/parlanti/Pages/default.aspx>

regione.piemonte.it [online], dostupné z:
<http://www.regione.piemonte.it/cultura/cms/minoranze-linguistiche/locitano.html>

THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF LIONS CLUBS [online]. Dostupné z:
http://www.108ib3.it/attivitacomitati/sportive/Piccola_Storia_dello_Sport.pdf

Wikipedia L'enciclopedia libera [online], dostupné z:
http://it.wikipedia.org/wiki/Comitato_Olimpico_Nazionale_Italiano

101PROFESSIONISTI.it [online], dostupné z:
<http://www.101professionisti.it/101/public/approfondimento/359/il-professionismo-sportivo.aspx>

Slovníky

ALCI: CORTELAZZO M. (a cura di), *Annali del lessico italiano, Neologismi 1993-1996* [online], dostupné z: <http://www.maldura.unipd.it/alci/>

Dizionario Italiano [online], dostupné z: <http://www.dizionario-italiano.it/>

Dizionario Italiano Sabatini-Coletti [online], dostupné z

http://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/

Vocabolario Treccani, www.treccani.it/vocabolario/

ZINGARELLI, Nicola, *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli, DVD, 2011

PŘÍLOHA

Seznam použitých zkratk

adj. - adjektivum	m. - maskulinum
f. - femininum	s. - substantivum
it. - italsky	v.tr. - tranzitivní sloveso

Přehled neologismů ze sportu

Následující přehled obsahuje všechna lexika studovaného souboru s výjimkou neadaptovaných výpůjček (jejich seznam viz kap. 6), který tvoří celkem 46 neologismů. U každé položky je uveden v závorce etymologický typ („kompoz.“, „reduk.“), za etymologií je uvedena morfologická kategorie, poté datace prvního písemného doložení podle Zingarelli 2011, tučně je uveden český ekvivalent, nebo v případě, že ekvivalent chybí, je uvedena definice významu v češtině. Posledním údajem je název sportu, ke kterému neologismus náleží pod zkratkou S (sport).

1. **aerobica** (konverz.) s.f. *Datace*: 1970 Č: **aerobik** S: aerobik
2. **Aquilonismo** (deriv.) s.m. *Datace*: ne Č: **kiting** S: kiting
3. **ARVA** (reduk.) s.m. *Datace*: ne Č: **lavinový přístroj** S: alpinismus
4. **bagher** (výpůjč. adapt.) s.m. *Datace*: 1986 Č: **bagr** S: volejbal
5. **basket** (reduk.) s.m. *Datace*: 1965 Č: **basketbal** S: basketbal
6. **biathlon** (kompoz.) s.m. *Datace*: 1977 Č: **biatlon** S: biatlon
7. **calcio a 5** (kompoz.) s.m. *Datace*: ne Č: **malá kopaná** S: malá kopaná
8. **calcio balila** (kompoz.) s.m.inv *Datace*: 1959 Č: **stolní fotbal** S: stolní fotbal
9. **calciomercato** (kompoz.) s.m. *Datace*: 1972 Č: není, aukce fotbalistů S: fotbal
10. **calze running** (kompoz.) s.f.plurál *Datace*: ne Č: **běžecké ponožky** S: běhání
11. **capoeirista** (deriv.) s.m. *Datace*: ne Č: **capoeirista** S: Capoeira
12. **cassanata** (deriv.) s.f. *Datace*: ne Č: není, problémové chování hráče S: fotbal
13. **ciclocross** (výpůjč. adapt.) s.m. *Datace*: 1954 Č: **cyklokros** S: cyklokros

14. **crosscountrysta** (deriv.) s.m. *Datace*: ne Č: **cross countrysta** S: MTB, motocyklový sport, cross country
15. **crossdromo** (kompoz.) s.m. *Datace*: 1983 Č: **motokrosová dráha** S: motokros
16. **fondamentale** (konverz.) s.m. *Datace*: ne Č: **základní technika úderu** S: volejbal
17. **fondo campo** (juxtap.) s.m. *Datace*: 1985 Č: není, (označení místa) bezprostředně za čarou
18. **footbalino** (deriv.) s.m. *Datace*: ne Č: **stolní fotbálek** S: stolní fotbal
19. **fuoripista** (kompoz.) s.m./adj. *Datace*: 1982 Č: **s.m. freeride/jízda ve volném terénu/ adj.** Není, volným terénem
20. **gattista delle nevi** (kompoz.) s.m. *Datace*: ne Č: **rolbař** S: zimní sporty, sjezdové lyžování
21. **gollonzo** (deriv.) s.m. *Datace*: 1992 Č: **haluzák** S: fotbal
22. **hitball** (kompoz.) s.m. *Datace*: ne Č: není S: hitball
23. **kartismo** (deriv.) s.m. *Datace*: 1963 Č: **motokáry** S: motokáry
24. **marcatore** (sém.) s.m. *Datace*: ano, označení osoby 14. stol Č: **značkovač** S: paintball
25. **metacampo** (kompoz.) s.m. *Datace*: ne Č: **střední pásmo** S: kolektivní míčové sporty, hitball
26. **mini trampolino** (kompoz.) s.m. *Datace*: ne Č: **mini trampolína** S: kondiční cvičení
27. **muta stagna** (juxtap.) s.f. *Datace*: muta - ano Č: **potápěčský oblek** S: potápění
28. **nascondino** (sém.) s.m. *Datace*: 1923 Č: **schovávaná** S: hra pro děti schovávaná
29. **omologatore** (deriv.) s.m. *Datace*: ne Č: **Kontrolor IOF** S: orientační běh
30. **omologatore impianti** (juxtap.) s.m. *Datace*: ne Č: není, kontrolor sportovního zařízení S: zimní i letní sporty
31. **palasport** (reduk.) s.m. *Datace*: 1961 Č: **sportovní hala** S: kryté sporty

32. **palestrato** (deriv.) s.m./f., adj. *Datace*: 1989 Č: **s.m./f. namakanec, adj. vypracovaný, namakaný** S: bodybuilding, kulturistika
33. **para-ginocchia** (kompoz.) s.m.plurál *Datace*: ne Č: **chránič(e) kolen** S: MTB
34. **parapendio** (kompoz.) s.m. *Datace*: 1986 Č: **paragliding, paraglide** S: paragliding
35. **parkour** (výpůjč. adapt.) s.m. *Datace*: 2004 Č: **parkour** S: parkour
36. **porta pallone** (kompoz.) s.m. *Datace*: ne Č: není, koš na míče S: míčové sporty
37. **quarter** (reduk.) s.m. *Datace*: ne Č: **čtvrť rampa** S: skateboarding
38. **roccodomo** (kompoz.) s.m. *Datace*: ne Č: není, vnitřní horolezecká stěna pro bouldering S: horolezectví, bouldering
39. **scarpe con grip** (kompoz.) s.f.plurál *Datace*: ne Č: **boty s nesmekem** S: běhání
40. **secchiello** (deriv.) s.m. *Datace*: ne Č: **ATC, kyblík** S: horolezectví
41. **slidare** (výpůjč. adapt.) v.tr. *Datace*: ne Č: **slidovat/slajdovat** S: snowboarding
42. **styloso** (deriv.) adj. *Datace*: ne Č: **krásný** S: snowboarding
43. **SUPS** (reduk.) s.m. *Datace*: ne Č: **paddleboarding** S: stand up paddle surfing
44. **surf** (reduk.) s.m. *Datace*: 1964 Č: **Surfing, surfování** S: surfing
45. **tappetatura** (deriv.) s.f. *Datace*: ne Č: **dopadová plocha** S: sportovní gymnastika
46. **tavola** (sém.) s.f. *Datace*: ano Č: **prkno** S: snowboarding, surfing